Prohászka Ottokár:

Konferencia Beszédek

Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR

SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖK

KONFERENCIA BESZÉDEI

MELYEKET A BUDAPESTI EGYETEMI TEMPLOMBAN

MONDOTT 1918. MÁRCIUS 20-TÓL 23-IG

A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT ÉS AZ ORSZÁGOS KATH. NŐVÉDŐ-EGYESÜLET

LELKIGYAKORLATAIN.

Feljegyzések nyomán és kézirat gyanánt.

Nihil obstat.

Dr. Josephus Trikál
censor dioecesanus.

Nr. 5700.

Imprimatur.

Strigonii, die 26. Octobris 1918.

Ludovicus Rajner
episcopus, vicarius generalis.

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

I.

Szerda délelőtt.

Valamint az organizmusban lehetnek olyan nehézségek és olyan rossz befolyásai a környezetnek, hogy nagy erőlködést kell kifejtenie, hogy az életerőt győzelemre juttassa, így vagyunk a mi lelkünkkel is. A mi lelkünk valamiféle pozitiv adat, de végre is relativ; valamiféle hatalom; hatalom egy belső, lelki világnak a kialakítására. A mi lelkünk egy tendencia, egy teologiai, egy mélységes szociális tendencia, de ezt az életerőt, azt az adatot, azt a tendenciát annyi rossz befolyás érheti, hogy főleg ilyen időkben, mint a mostani, küzdenünk kell nagy effort morale-lal, valamiféle erkölcsi megfeszítést kell előteremtenie, hogy a szinvonalon tartsuk magunkat. Túlságosan sok a súly, a teher, amely vállainkra rakódik, sok törmeléket, iszapot sodor magával az élet árja. Bármennyire akarok is lánggal világítani, az olajom elfogy, a lángom egyre-egyre csökken, félek, hogy kialszik, sötét lesz.

Nem kell kegyeteknek rajzolnom a mi belső, lelki kínjainkat. Minden ember, minél öntudatosabb és önérzetesebb a mai világban, annál jobban érzi, hogy valamiképen problematikus lett minden, majdnem azt mondanám: revidiálnom kell az én háborgó lelkemnek eszményeit; az én kisértésbe kerülő lelkem nyugalmát; valamiképen számot kell adnom magamnak, szem előtt kell tartanom, hogy győzöm-e a régi magaslaton, a régi szinvonalon, vagy pedig leszereljek, ellaposodjam én is, szóval: megszünjek, szakítsak. Mivel? Önmagammal.

Nézem azt a sok szenvedést, amely most gyötri a világot, nincs ecset, amely azt megfesse, nincs hatalom, amely annak formát adjon. A próféták, akik régen jajgattak és sírtak, azoknak a szenvedése olyan, mint a finom zephir az északi szélnek bömbölésével szemben. Ha a próféta azt mondja: «nagy a mi keservünk, mint a tenger», azt mondom: a te tengered egy kis gödör, a te keserved egy kis csepp egy siró gyermeknek az arcán. Mik azok a keservek ezekkel szemben, amelyeket mi nyögünk, mi szenvedünk és amelyek nemcsak belevágnak az éléskamránkba, a

financiáinkba, hanem tényleg a lelkünkbe; mi vértanúi vagyunk ezeknek az időknek nemcsak a lövészárokban, nemcsak ha veszítettünk sokat. Testvéreim, nekünk belső kínjaink vannak, bennünk ütközések vannak, minket őrölnek a mi gondolataink malomkövei, mi mintegy leláncolva a tehetetlenségnek rabságában sinylődünk. Uram, nagy a mi keservünk! Szegények lettünk kimondhatatlanul, ahogy így harcolunk, küzdünk; rendkívül szegények lettünk a mi eszményeinkben. Ugy-e, nagyon szegények lettünk!

Tolstoj Leóné panaszkodott a Bolseviki-kormánynál, hogy azokat a fákat kivágták a gyümölcskertjéből, amelyeket Tolstoj gróf ültetett, amelyek alatt dolgozott, amelyek alatt megírta szózatait, dörgő manifesztumait; azokat mind kivágja az a haszontalan nép, akikért ő élt és lángolt.

Mélyen tisztelt hölgyeim, kivágnak most sok fát, nagyon sok fát! Kivágják a nemes emberiség fáját, a nagy haladások hitébe vetett fáját. Mi nagyon rosszul állunk! Majdnem azt kérdem: tovább is megy ez a vágás? Talán annak a jóságos Istennek, a beléje vetett hitnek fáját is

tépik a csaták, talán a Gondviselésbe vetett hitem fáját is? Hát mindent kivágnak, ahogy az erdőt vágják? De még rosszabbul, mert a gyökérből újra kihajt az élet, újra fakad és lesz új tavasz. Ha egyszer kivágnak titeket, jön a nagy sötétség és enyészet.

Azért megyek a magányba, hogy valamiképen összeszedjem magamat; azért keresek egy szirtet, egy szent helyet. Nekem már nem elég magasak azok a szentélyek, amelyeket Tolstoj felállított; én látom a piszkot elfreccseni mindenhova. Én megyek a lelkem szentélyébe, mert a legnagyobb magaslat mégis csak a jó lélek; a legszentebb hely mégis csak a jóakaratnak a szenthelye. Hogyha valahova menekülni akarnék, hát hova meneküljek? Menekülök az én eszményi hitembe, az én jóságos őszinte akaratomba. Gondolom, hogy ott érintkezem leginkább az én Urammal és Istenemmel.

Így fogom fel ezeket a lelkigyakorlatokat.

Krisztus azt mondja: Vonuljatok el egy csendes helyre és pihenjetek meg.» Én is azt mondom: vonuljatok el egy kicsit, pihenjetek meg, rendezzétek azt a sok

gondolatot, világítsatok bele a lelketek sötétségébe, abba a sok kisértésbe, ennek a lázait kergessétek szét és higyjetek ebben, imádkozzatok, hogy megtaláljátok a ti lélketek nyugalmát. Erre van nagy szükség!

Legnagyobb szükségem van nekem elsősorban arra, hogy én az én Urammal, Istènemmel a régi alapon álljak, hogy rendületlen hitem legyen. Már most elmélkedni akarok és fogok is: kikapcsolódtam valamiképen ebből az eszményből, ebből a végtelenből, kikapcsolódtam abból, ami legszebb, legjobb, ami a világ értelme. Azt fogom magamnak mondani: nem nézem e részben a fizikát. Az emberiség lehet rossz, az emberiség lehet állat, állhat, ki tudja milyen fokon! Hát hiszen milyen fokon volt már! Sülyedhet még ama fokra, ahol szégyenpir szökik az arcába. Én elhiszem, hogy az emberben még annyi az ösztönösség, a vadság, a durvaság, az önzés, hogy a vére még oly kevéssé van lélekkel átjárva... De azért a lelkemből egy jobb világnak a képét ki nem törölhetem. Megyek az életúton és minél többet látok, ami engem riaszt, ijeszt, annál inkább mondom: ez nem elég, ez nem a vég, a zászló; itt más valami

kell és ez a vágy az eszményre mutat rá: neked kellenek a régi eszmények, neked kell hit az Istenben. Le vagy fátyolozva, a szived keserű, mindent elvesztettél, így nézel ki? Erre én azt mondom: ember, te beteg vagy! Mondjuk inkább azt, hogy betegek vagyunk, de ne mondjuk, hogy amit így keserűen érzünk, az igaz. Ha az ember beteg, akkor az életereje meg van zavarva. Testvér, mondd, hogy nem áll szilárdan az épület azon a megrendült alapon, hogy te magad nem vagy jól konstruálva, de ne mondd, hogy az elvek roszszak, hogy az eszmények helytelenek, hogy ott van a nagy tévedés. Nem, a tévedés nem ott van, hanem itt: túlsokat szenvedtünk már, túlnagy nyomorúság vesz minket körül, s mert betegek vagyunk, nem birunk jól, erősen hinni; nekünk meg kellene gyógyulnunk!

Ez az én egyik gondolatom, amelyet kegyeteknek ajánlok. Mondják: itt van a hiba, beteg vagyok, nem látok világosan, de azért a csillagok ott állanak fönn és a napsugár továbbra is az életerőnek a forrása! Istenem segíts meg engem! Segíts elviselni az én gyarlóságomat, betegségemet, ezt az én nagy lelki depresszióm at.

Segíts, hogy megint helyesen tájékozódjam, hogy ez a színvakság, amely eszményeket nem akar látni, vagy nem bir látni, megszünjék, hogy megint lássam, ami ragyog, hogy megint teljek el a világossággal, hogy legyen bennem erő, bátorság, kitartás. Ez a lelkigyakorlatok egyik nagy feladata, ezen akarok dolgozni és ezért akarok imádkozni. Kérem kegyeteket, hogy ebből az elvi szempontból és evvel a felfogással fogják meg a lelküket. Némelyik egészen a lelkiállapota szerint nézi a világot: ha sötét a lelke, sötét az egész világ, ha a lelke feldúlt, fel van dúlva az egész világ. Jó, hiszen az ember a világ mértéke, de vannak bizonyos objektiv mértékek még ebben a nagy relativ világban is. Azt mondják: nem csoda, ha az ember meginog, ha a földrengéseket megérzi. Igaz, de a helyes irányt, tájékozódóképességét azért nem szabad elveszítenie. Bizzál, nyugodj meg kérlek és főleg elsősorban: alázd meg magadat mélységesen az előtt a végtelen Hatalom előtt. A Szentirás mondja: «Alázzátok meg magatokat az Isten hatalmas keze alatt.» Főleg arra nézzünk, hogy ezt itt nem az Isten csinálja, hanem az ember; ezeket a poklokat

nem az Isten gyújtja, hanem az ember. Alázzátok meg magatokat, ne hányjatok szemére a Gondviselésnek semmit, hanem mondjátok: ez mind belőlem tellett. Alázzátok meg magatokat! Kérlek, pörbe ne szálljatok a Végtelennel! Óriási neveletlenség, ha valaki az ő kis, apró, szúnyoggondolataival akarja kimeríteni a végtelent. Ha sírtok, sírjatok, de ne pöröljetek, hogyha mélyen belevág a lelketekbe a szenvedés, ne mondjátok: ilyen az Isten!? Ez mind káromkodás, egy önmagát meg nem értő léleknek a lázálma.

Hogyha így megalázzátok magatokat és pörbe nem szálltok, akkor a ti kis lámpátok majd világít a nagy sötétségben. Sötét lesz, éjjel lesz, de azért ti eleget láttok, nektek eleget világít.

Ez az én első nagy programmom! Hogyha ezt valamiképen kidolgozom a lelkemben, akkor remélhetem, hogy az én Urammal, Istenemmel rendbe jövök, hogy én megint az ő hű, alázatos szolgája, nem pedig az ő lázadó rabszolgája leszek. Remélem, hogy sok mindenfélét találok majd, amit kivessek magamból: sötétséget, keserűséget, ami inficiálja az emberi lelket. Remélem, az Uristen megsegít engem,

hogy megint tisztábban, világosabban lássak és hogy az én lelki egyensúlyom jobban építsem fel. Hálát adok neked, Istenem! Érzem, hogy mellettem vagy, hogy közelebb vagy megint; iparkodom tovább. Hiszen az ember folyton napról-napra él, de ha azt hűségesen és lelkiismeretesen teszi, az úgy látszik, a legnagyobb jó.

A másik feladat: mi nemcsak, hogy nem lettünk vallásosabbak, hanem sokkal roszszabbak lettünk. Látjuk, hogy nincs brutálisabb világrontás, mint a háború és főleg egy ilyen háború; én ezt úgy nézem, mint valami világkatasztrófát. Itt nem segít se spekuláció, se Vilmos császár, se semmi! Ez valami égszakadás, ez valami rémes miszterium, a gonoszság miszteriuma, ez mind a bűnből való, a bűnnek hatalma a földön. Hogy a bűnnek nagy hatalma van a földön, azt ugyancsak nyögjük. Ha az ember elgondolja azt, hogy milyen óriási áldozatokat hoztunk, mikor a dreadnoughtokat építették, 65 millióba került! Mit lehetne tenni Magyarországon ezzel az összeggel! hány kórházat, hány tüdővészes szanatoriumot lehetne építeni! — ha ennek az összegnek csak egyharmadát fordították volna jótékony célra, nem volna

közöttünk szegény ember. Ez mind óriási befektetése a bűnnek, hogy a világ még alább sülyedjen. Hát van nagyobb titok, mint ez! Ez mind bennünk, belőlünk van. A bűnnek hatalma, mint a Meduza-arc: aki belenéz, megkövül. Istenem, ez az én vérem, ezek az én idegeim, az én gondolataim!

Mélyen a porba omlok és azt mondom: Uram, rosszak lettünk, Uram, te meg akartad mutatni, hogy Krisztus vérén kívül nincs más vér, amely rajtunk segít. A Szentiráson kívül senki sem írhatta volna meg jobban, mint a mai világomlás, hogy nincs hatalom, mely az embert jobbá tegye, csak az Isten kegyelme, hogy az ember ne bizzék magában, mert állat és alávaló. A szivében fogamzanak a rossz gondolatok: a házasságtörés, gyilkosság, lopás, minden ami rossz. Mintha a pokol ömlött volna ki; nem a túlvilági pokol, hanem az ember szivének pokla, az a pokol, amely mindnyájunkban él, a mi vérünk pokla, a mi szenvedélyeink, ösztönösségünk pokla; ez tör minket össze!

Erre azt mondja valaki: «Jaj Istenem, hiszen én házasságot nem törtem, én senkinek nagyobb rosszat nem tettem!» De

tudjátok mit? Az a miszterium körülöttetek jár és azt kell mondanom, hogy ti is ilyenek vagytok! Vessünk magunkra és mondjuk: mi nagyon rosszak lehetünk! Mit kell lelkiismeretemben akarnom? Tisztulást! Tisztább ember, tisztább vér, tisztább érzés, tisztább gondolatvilág, tisztább akarat, mert az arany talmi, mert a márvány nem márvány, hanem gipsz, mert a ruha nem szövet, hanem papir, mert minden csak szín és látszat. Segíts meg engem Istenem, hogy igazán a szó nemes értelmében, tisztalelkű ember legyek. Azt az ember, az iskola, a kultúra nem tudja megcsinálni, azt csak az Isten kegyelme birja.

Meglehet, hogy ez kegyeteknek valami sötét ember gondolatának látszik, de ilyen világtörténelmi megvilágítások mellett az ember kénytelen ezt elfogadni. Máskor kultúrmámorban élünk és nagyot mondunk, de most látjuk, hogy az embert az Isten kegyelme tartja, hogy az ember Krisztus vérének az eredménye, s ezért tartsa magát mély alázatban. Megkívánom következőleg azt a lelki, szebb, nemesebb, emberségesebb tisztaságot és gondolom: én most szenvedni akarok tisztább lélekkel, szívvel, érzéssel. Elgondolom, milyen nagy jó az, ha

az ember megmosakszik reggelenként; hát ha még 3—4 napig utazott, milyen nagy jótétemény tiszta ruhát váltani! Azt a mi szegény katonáink tudnák megmondani — tiszta házban élni, — egy városnak a tisztasága mennyi millióba kerül, — milyen nagy kincs a tiszta levegő, s hogy mikor lesz a kultúra azon a fokon, hogy tiszta levegője lesz a városoknak. Hát még a tiszta szív milyen nagyszerű világ! Ez valami olyan raffineria, — finomítás — amelyet csak az Isten képes produkálni; azért mondja a zsoltár: «tiszta szivet teremts bennem és azt a jó lelket ébreszd fel bennem!»

Miután ilyen szenvedésben élünk, miután olyan sok veszteség ér bennünket, — bizonyára itt is vannak, akiknek keserű a szivük — nekünk arra kell eszmélnünk, hogy a kereszt azért van a világon, hogy az ember maga is keresztre feszített tudjon lenni. A kereszt nemcsak valamiféle isteni útmutató, hogy nézd, szenvedj, a szenvedést ki nem kerülheted. A szenvedés kikerülhetetlen eleme a világnak és az életnek, s aki azt fel nem dolgozza, az életébe bele nem állít, az az erőnek egy óriási nagy tényezőjét nélkülözi. Ahogy

nincsen ember, aki igazán a szinvonalon áll, ahogy az ember felsőbb lelki világa nincsen kikészítve, úgy higyjenek abban, hogy a kereszt és a szenvedés nem azért van, hogy majd az Úristen egyszer leveszi rólunk a keresztet, hanem a szenvedésben azt kell gondolnom: ez az én órám és a sötétség hatalma. A szenvedésnek is megvan a maga órája, nekünk át kell azt élnünk. Ne mondjuk: az Úristen óvjon meg minket, hanem mondjuk: segíts meg, hogy ezt az órát megálljam. Ne azt képzeljük, hogy az Uristen megszabadít minket valami bajtól, hanem azt: Uram, szabadíts meg az értelmetlenségtől, a türelmetlenségtől, az élet miszteriumának meg nem értésétől. Mikor az ember fiatal, ezt nem érti, de amikor már megrázták az élet viharai, mikor már szőni kezdi a Krisztus ruháját a lelkéből és az érzelmeiből, mikor már finomabb a tapintata, akkor ezt jobban megérti. Nekünk a szenvedésbe bele kell állnunk; tudnunk kell szenvedni, ahogy Krisztus szenvedett a maga órájában. Nekünk a Krisztussal átélt életből erőt kell merítenünk: Uram, én meg akarok állni, én bizom tebenned. Ez keresztény élet lesz! Akkor azután egyre job-

ban belehatolunk a kegyelemnek a fölfogásába, az érzékelésébe, a felhasználásába, az átélésébe.

Hát ebben a három fő irányban látom az élet nagy kisértéseit és nehézségeit; ebben a három irányban akarjuk magunkat megreformálni, magunkat rendbe szedni és evvel a nagy emancipációval fellépni. Istenem, bizom benned, segíts meg engem!

Imádkozva, elmélkedve, iparkodjunk ezeket a gondolatokat magunkévá tenni, hogy ezen belső munka valóban erőteljes, hatalmas lelki elváltozáshoz segítsen. Nagyon kérem kegyeteket, hogy itt a templomban viseljék magukat igazán ájtatosan, hogy senki se beszélgessen, hanem kérjük, várjuk a jó lelket, aki azokat semmi esetre sem kerüli el, akik őt szívvel-lélekkel várják.

Jöjj el Szentlélek Uristen! A mélységből kiáltok fel Hozzád, hallgasd meg az én szómat. Légy figyelmes az én kiáltásomra! Hogyha a bűnöket nézem, ki állhat meg előtted? Én mégis feléd megyek. Ez a de profundis zsongjon a lelkünkben, ez készítsen elő Isten kegyelmére, úgy legyőzzük a nehézségeket és a szebb, nemesebb, isteni békét kivívjuk magunknak.

II.

Szerda este.

Az emlékképekre rányomattuk a Szentirásnak azt a szavát: «Jöjj be, Atyám áldottja, miért állsz ott kinn?» Ezeket a szavakat voltaképen a lelkünkre alkalmazhatjuk s azt mondhatjuk, hogy fölséges, biztató és eligazító perspektivákat nyujt nekünk. Az Isten is így beszél hozzánk: «Atyám áldottja, leányom, miért állsz ott künn, miért nem jössz be?» Beljebb, beljebb, ott az igazi élet! Az ember sokszor magánkívül van. Ha fizikailag magánkívül van: ájult; ha erkölcsileg van magánkívül: tehetetlen, nem ember, nem egyed. Az ember csak önmagában egész, ha megtalálta az utat önmagába s ezt oly kevesen találják meg, különösen akik lelkileg nem élnek. Ha valaki megtalálja a helyét önmagában, az egészen igaz ember és az Isten ilyent akar. Ezt a nagyvilágot úgy nézem sokszor, mint akinek az nem érték, mint akinek az egy nagy kő, malomkő a nyakában, terméketlen kő a lélek szántó-

földjén; botránykő az élet útjain, kőkemény, élvezhetetlen, emészthetetlen kő. Nekem nem ilyen kővilág kell, nekem meleg, hajlékony, organikus, lelkes világ kell. Azt nem találom kívül; ha találok is motivumokat, nincsenek azok kidolgozva, inkább «Leitmotivok», hogy mit kellene tennem, kiélnem, átélnem. Bennem, bennem van az én világom, az én belső, lelki világom.

Azért gondoltam, jó lesz, ha odanyomatjuk a képecskékre: Atyám áldottja, leányom, jöjj be, miért állsz kinn? Hiszen Atyám áldottja vagy, az Isten szándékai vannak benned, nem hogy ugar légy, hogy egy darab sivatag légy, hanem egy kis mennyország légy. Jöjj be, próbáld ki, hogy a te öntudatod egy kis mennyország.

Az ember ezen a problemán dolgozik, visszatér, mert kisiklik a sinről, valamiféle eszes mesterfogással akarja megfogni ezt a problemát: olyan nagy az, hogy megérdemli a mesterkedést, a reagálást.

Ebben a meditációban azt a kérdést akarom kifejteni és kegyetekkel abba belehatolni: mibe menjek hát be, mibe térjek be. Erre azt felelem: térj be a hitnek, térj be a hűségnek, térj be a bensőségnek világába. Ez az én benső lelki világom,

amelyet én magamban hordozok, legyen hittől átjárva, hűségtől melengetve; ha ilyennek alakítom azt ki magamban, akkor az én külső világom is türhető, sőt boldogító lesz.

Miért mondom, hogy az embernek először a hit világát kell megteremtenie? Azért, mert az ember ezt a nagy világot másképen nem győzi szépen, nemesen és fölényesen, hogyha nincs egy eszményi, fölényes világa, amelyhez mintaként szabja ezt az ő világát. Úgy-e, ez a nagy, külső világ nem emberi világ! Ahogy a vizipók nem gondolja, hogy a tenger vizipóknak való világ — az is, hiszen rajta táncol, de azt ugyancsak nem meríti ki — épúgy én az én lelkemnek az értésével, gondolataival, az én egész lényemnek erőivel ide beleállítva, hiszem, hogy ez világom, de idegenszerű világ; világ, amely nyom engem. Az a fisis daimonia, amely a madárban énekel, amely a tigrisben vért szop, amely a cápában nyel, szóval csak egy ösztönös világ. Fisis daimonia, a hires görög szó! Látom, hogy én is egy darab országa vagyok; nem vagyok ura, hanem csak kormányosa, legjobb esetben szerencsés nevelője. Sokszor én magammal szem-

ben is idegenül állok, visszataszító önmagamnak, türhetetlen önmagamnak: meghasonlás van bennem, eszményeimben, vágyaimban, ösztöneimben. Ez a «fisis» egy teher nekem. Ha beteg vagyok, ez a fisis kalapál idegeimben; ha öregszem, az a «fisis» lassanként kihül a véremben, szemlélője vagyok haldoklásomnak. Nem lehetek megmásítója; van egy törvény, amely uralkodik bennem, de amelynek nem akarok engedelmeskedni. Rajtam van a vérem törvénye, de ez a törvény nyűg felettem, béklyó a kezemen, rablánc a lábamon, lenyírója szárnyaimnak. Teher az nekem! Ha azután a világ folyását nézem, megállapítom, hogy hiszen az az én világom is, de azért annak sajátos kerekei vannak, sajátos sinpárjai. A gazdasági világ megy a maga útján, a társadalmi fejlődés megy a maga útján — lehet valaki szent, de ha ennek a nagy törvényszerűségnek a kerekei alá kerül, az összetapossa. Istenem, hiszen világom ez is, de idegen világom!

Ezzel azt akarom kifejteni: érezzétek át itt a földön, hogyha ti kiömöltök magatokból, ha magatokon kívül vagytok, ez nem az igazi élet, ez nem műveltség, nem fejlődés. Az ember több lesz, ha magába

tér; az ember túlsúlyba kerül, ha önmagába vonul. Én tehát azt mondom önmagamnak: ezt a belső, lelki világot te nagy hittel rajzold, fesd ki, akaszkodjál bele eszményeid csillagaiba és higyjél bennük, mint ahogy Krisztus hitt és ahogy Krisztus lelke sugározta a hitet, úgy sugározza a te lelked is. Aki szomjas a Krisztus hitére, az jöjjön és igyék és itt részesül abban, amit azok kapnak, akik Krisztusban hisznek. Aki igazán akar élni, erőteljesen, neki megfelelően élni, az iparkodjék, hogy az Úr Jézus lelki világát ossza. Krisztus lelki világa legyen az én lelki világom. Én iparkodom a magamévá tenni azáltal, hogy a hitnek gyönyörű, fölséges tartalma lesz az én lelki tartalmam. Nekem erre szükségem van, mert különben nem győzöm a világot, elsatnyulok, leromlok, letörök, hitvány leszek, gyenge leszek. Olyan kicsiny vagyok, hogyha a világ szemével nézem magamat: csak szám, csak kis levél, valami kis existencia. Olyan nagy vagyok — és nekem nagynak kell lennem — ha magamat a hitnek világánál nézem, mert Krisztus lelke teremtő lélek és aki ezt kapja, az önmagában szebb világot teremtett. Úgy-e, akinek milyen a lelke, olyan a világa. Hát

ha Krisztus lelke az enyém lesz, akkor nekem szép, gazdag, hatalmas, világot győző lelkivilágom lesz. Én nem okoskodom sokat, nem piszmogok sokat, nem azt nézem, hogy az erdő fáinak minden levele jól van-e megrajzolva, én csak azt látom, hogy az erdő ott fenn fölséges. Épen úgy a hitet nem nézem aprólékoskodva, nem kutatom, vannak-e rajzhibái, hanem nézem ezt a fölséges erdőt, nézem ezeket a misztikus, szép árnyakat, nézem ezt a csodálatos életáramot és azt mondom: ez az enyém, nekem ez kell!

Krisztus lelkével akarom a világot nézni; jaj de jó, ha ezzel nézem! Krisztus lelkével akarom még a hibákat is nézni, Krisztus lelkével akarom a Gondviselést valamiképen megérteni, Krisztus lelkével, aki azt mondotta: «Hajatok szála nem fog leesni Atyátok tudta nélkül és aki mégis keresztre került és sötétségben halt meg.» Igaz, hogy itt is a Gondviselésben való hit tör ki belőle, mikor azt mondja: Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet. Aki a világot nem érti, gondolkozhat sokat, kutathat sokat, egyensúlyt önmagával nem szerez belőle; de a belső lelki világ, a hit világa, az fölséges egyensúly.

Miben szoktam én kételkedni, piszmogni? Ismétlem: nézd az erdőt és ne nézd a kis rajzokat, nézd a tengert és ne a kis vizipókot. Van itt mindenütt kivetni való elég, hanem az egész fölséges hatalom téged kielégít. Hát zárd ezt a lelkedbe és mondd: Uram, én a te hived vagyok, a te hívő szolgálód vagyok. Én be merek menni Hozzád, a te világodba; nem maradok az intellektuális világban, nem maradok a racionalista világban, én bemegyek a hitnek világába, ott jó nekem.« Atyám áldottja, jer be, miért állsz ott kinn?»

Mennyire hálát kell nekem adnom, hogy tudok hinni, hogy Krisztussal congeniális vagyok. «Genius» annyit jelent, mint lélek, congeniális = egylelkű, tőle kaptam a lelket. Ő mondta: «aki bennem hisz, annak lelket adok!» Lelkét osztom, ketten eszünk egy kenyérből, ketten élünk egy lélekből? Kinek a lelkét akarják választani? Kantnak vagy Schopenhauernek lelkével akarnak congenialisak lenni? Valami hires revolucionárius lelkével, vagy pedig Krisztus lelkével? Én már csak erre felé tartok, Krisztus lelkivilága az én lelkivilágom, jól érzem magam benne, tudom, hogy így győzöm az életet. Becsüljük meg

ezt a congenialitást! Jaj, mikor a hitet úgy pontokba szedve látom, megriadok; de mikor érzem a fuvalmát annak a pünkösdi léleknek, mikor érzem azt a géniust, amelytől a lélek lángot fog, akkor nem okoskodom, hanem töltekezem azzal a pünkösdi lélekkel.

Nagyrabecsülni a hitet! Ne olvassunk rossz könyveket: mit ér a műveltség, amely a legnagyobb eszményeket degradálja. Minek bepiszkítani a képzeletet, amely arra való, hogy az Isten gondolatait hordozza. S adhatok-e valakinek ennél jobbat? Ha édesanya vagyok, adok gyermekemnek hitet, Krisztus géniuszát, a spiritus sanctit; ha már vért adtam neki, adok neki lelket, nem azt, amely megoszlik a nemzésben, hanem amely megoszlik az áldásban. Az édesanya véréből van az élet, de ha valakinek a lelkét nevelem nagy, fölséges eszményiségre, akkor a lélek, az én öntudatos lelkem oszlik meg újra, új születésben és az többet ér, mint az előbbi. Ha van férjem, mit akarok neki adni jobbat? Hitet. Nem prédikálok neki, hanem az én hivő lelkemmel világítok neki.

Úgy gondolom, ha én valakit nagyon szeretek, már csak a legjobbat akarom

neki adni. Ha a gyermekemet szeretem, ha a férjemet szeretem, nem akarom, hogy más hiten legyen, mint én. A szívnek legmélységesebb vágya, törekvése, hogy egy legyen azzal, akit szeret hitében is. Ezért én nem is vagyok barátja a vegyes házasságoknak. Nem értem, hogy lehet az, hogy valakit nagyon szeretek, hivő ember vagyok, de e részben kikapcsolom a közösséget és azt mondom: menjen mindegyikünk a maga útján. Becsüljük meg a hitet, ápoljuk magunkban, higyjük, hogy az a belső, lelki világ, épen az, amely nekünk kell, világ bennünk, ahova az Isten hív minket. Ha ebben a világban élek, ismételem, legyőzöm azt a másik világot.

A másik dolog, amelyre az Isten hív engem: a hűség. Miért állsz ott künn abban a bizalmatlanságban, abban a szolgai merevségben, miért állsz ott künn, mint idegen, miért nem jössz be? Ezt a hűségre alkalmazva így értem: az ember törvényekkel áll szemben, Isten parancsolataival, az anyaszentegyház parancsolataival, társadalmi kötelességekkel, egy egész systemájával annak, amit tenni kell és amit nem szabad tenni. Ha az ember elnézi, hogy az ember világa és a társadalom vi-

lága hogy van kipáncélozva, hogy van kimérve, milyen vasszerkezet tartja, megint csak azt mondom: Uram, nem érzem magam jól, ha nekem folyton csak parancsolnak, ha ostorok pattognak felettem, ha a láncok csördülnek, ha a pokol tüze világít felém s ha mindezekért csak az örök jutalom igéretei biztatnak engem. Miért nem jössz be, Atyám áldottja, miért maradsz ott künn a törvények vasszerkezete között? A parancsoló akaratnak, az ostorpattogásnak, a kényszernek a kínjában miért nem jössz be? Jöjj be! Bejutok Atyám házába, ha én ebben a törvényben jóakaratot látok, egy szerető akaratnak a biztosítását, ha én a kényszer érzésének helyébe a készséget teszem, ha a kötelességnek azt a kényszerítő, kemény hatalmát elfelejtem és azt mondom magamnak: Hiszen ez mind a szebb, nemesebb, gazdagabb, teltebb, puhább élet végett van; én be akarok menni, én az Istennek nem úgy akarok szolgálni, mint akit lánccal húznak, mint aki az ő alattvalója vagyok. Miért maradsz ott künn alattvalónak, miért nem jössz be Istenfiúnak? Miért maradsz ott künn a béresek között, miért nem jössz be a kedves, családi tűzhelyhez? Miért

nem érzed, hogy azt, amit akar, készséggel, szerető, vágyó örömmel kell megtenned? Testvér! Jöjj be! Rossz ott künn, hideg van. Ott künn minden kemény, ott künn minden sivár és minden rideg, az otthon belül van. Börtön sohasem lehet otthon, kaszárnya sohasem lehet otthon. A kaszárnya rideg, ott muszáj lenni; az otthonban édes-kedves ölelő karok fognak át, ott jó lenni. Miért maradsz ott künn? Jöjj be és értsd meg, hogy az Isten nemcsak a te urad, aki parancsol, nemcsak a te lelkiismeretednek és vesédnek kutatója. Amíg ezt hiszed, te nem vagy benn. Atyám áldottja, miért nem jössz be? Gyere be, gyere be!

Milyen fölséges dolog, hogyha az ember ezt a szót, Atyám, átérzi és magáévá teszi. Én is így akarok tenni, én a te szerető gyermeked, nem pedig a te béresed; én a te készséges szolgálód vagyok; úgy akarok élni a te házadban, mint családtag. Mit tegyek e részben, bogy ezt a mértéket megüssem? Azt felelem: Én legalább is olyan jó akarok lenni, mint ahogy akarom, hogy mások jók legyenek. Én magamnál akarom elsősorban sürgetni, amit másoknak ajánlok. Próbálják meg önma-

guktól azt kérdezni: olyan jó vagyok-e, amint azt mástól várom. Az ember elsősorban magának beszéljen, vagyis amit beszél, az a lelke sugárzása legyen, az ne legyen szó, hanem meleg életáramlás. Olyan jó akarok lenni, mint amilyen jónak akarok másoktól tartatni, nem akarok többnek látszani, mint amennyi vagyok, azt akarom, hogy a lelkem és szivem előtt egy üveglap legyen és hogy azt bátran mutathassam. Olyan jó akarok lenni, amilyennek akar engem az én Istenem. Érzem a nagy felelősséget! Te szuverénnek, azaz úrnak teremtettél engem és rám biztad az én lelkem sorsát. Édes Uram, ez nagy bizalom. Ez is mélységes, eszményi vallás: felelősnek érezni magunkat önmagunkért, hogy ne vesszen el a Krisztus kegyelme, a sok inspiráció, a sok sugallat, a jó nevelés, mások verejtékes szeretete, aggódó félelme. Jöjj be, Atyám áldottja, itt meleg van, itt otthon vagy.

Harmadszor: Nem elég nekem, hogy Krisztus lelki világa legyen az én lelkivilágom, hogy a hűség szelleme legyen az én inspirátorom. Nekem még kell valami, ami nélkül, ha vagyok, még «künn» vagyok: bensőség kell nekem, pietás vagyis

áhitat, szívbeli kapcsolat az én Urammal, Istenemmel, meghitt közösség az én Urammal, Istenemmel. Akinek ez nincs, az künn van, sátor alatt lakik. Jöjj be, Atyám áldottja! Miért állsz ott künn? Miért vagy idegen? Ne légy idegen azokhoz a nagy gondolatokhoz, nagy hivatásokhoz, nagy kegyelmekhez. Azokkal az Úristen környékez téged. Mit hiszel te magadról? Hogy neked hivatásod van kegyelmi életre, nagy érdemekre? Úgy-e, ezt mind hisszük, ez nekünk olyan, mint a $2 \times 2 = 4$, olyan bizonyos, minthogy itt ülök és beszélek. Nekem következőleg be kell mennem. Hogyha ebbe belemegyek, akkor a lelkivilágom egy fölséges márványpalota, királyi — nem is! isteni termek sorozata az én házam. Hogyha ebbe bele nem megyek, hanem csak úgy hiszek nyöszörgő lélekkel, hiszek olyan kedvetlen szívvel, akkor én pincelakásban lakom; pedig fölséges márványpalotában kellene laknia lelkemnek Isten dicsőségében, kegyelmében. Mondanám-e: — Én oda be nem megyek, én inkább nyavalygok, örömtelenül élek, ha meg is teszem a kötelességemet, szomorú vagyok, szóval azt mondom: — Lakhatnám fölséges márványpalotában, de in-

kább lakom valami patkánylyukban, én már csak olyan pincelakó vagyok. Jaj, miért állsz ott künn? — Ha én nem teszem meg azt, amit az Isten akar tőlem, akkor én csak mag vagyok a nyirkos földben. Azt mondom annak a nyirkos földben levő magnak: Miért nem jössz fel, miért nem jössz be? Hova be? Miért nem jössz a napsugárra, ki a levegőre? Itt fölséges illat és szépség volna rajtad elömölve. Hát miért maradsz ott lenn, miért vagy csak mag, gyökér, csira? Gyere abba a szebb világba! Hogyha én nem hiszek igazán, lelkesen, hanem szinte azt mondanám: katekizmusszerűen, akkor azt kérdezem önmagamtól: miért maradsz az ágazatokban, a kategoriákban, miért nem teszed magadévá a nagy tartalmakat, miért nem válnak azok lelkesüléssé benned? Miért maradsz ott künn a faládák között, ahol üres hordók raktározódnak egymásra. Jöjj be, ahol a kategória tartalommá lesz, élet, gazdagság lesz. Gyere be!

Vagy pedig hogyha valaki csak tömegember, ha valakiből nem lesz individuum, ha valaki a jellemét a Krisztus gondolatai szerint nem építi ki, attól azt kérdezem, miért maradsz ott künn a tömegben, miért

nem emelkedel ki belőle, abból a számnélküli szürkeségből? Emelkedj ki! Légy lélek, légy jellem! Az Úristen azt akarja, hogy beljebb jöjjek önmagamba és azáltal abba az isteni világba, amelyet Krisztus hozott.

Hogyha az ember most kinn jár a ligetben, mindenütt tódulnak az élet fakadásai; mindenütt vannak mindenféle kis zöld fények, mindenütt kisarjad az élet, fakad az élet. Kijön az élet, vagy inkább bejön az élet, a napsugár.

Kívánom, hogy az ember lelke egy ilyen tavaszodó liget legyen, hogy lelkünk érzelmeinek minden ágán egy kis fénypont jelezze az élet világosságát. Az erdő tele van az élet világosságával; de szépek azok a fények! A lelkem is legyen olyan virágzó tavasz, tóduló élet, az élet világosságát hordozza. Édes Jézusom, akkor lesz ilyen világom, akkor bejöttem a világosságba, bejöttem az otthonban, nem maradtam a kényszerűségben, hanem beléptem a szent szeretet országába, megközelítettelek téged, congeniálissá lettem veled, megértettelek, egy életet élek veled. Nagy programm. Jöjj el, Szentlélek Isten és ujítsd meg a lelkek világát!

III.

Csütörtök délelőtt.

Ha megszáll csak valamiképen is az Isten szelleme, iparkodom elmélyedni, mert elmélyedni annyit jelent, mint mélyebben felfogni, többet látni, gazdagabban érezni, a dolgokat erősebben és gyökeresebben megfogni és kezelni. Az Isten lelke pedig az igazság lelke lévén, ihletése minket elmélyedésre, saját lelkünknek és az egész világnak mélyebb felfogására, önmagunknak biztosabb tájékoztatására vezet. Bárcsak élne bennünk Istennek a szelleme s képesítené rá, hogy keressük a mélységet.

Ha felvetem a kérdést, hogy hol keressem azt a mélységet, — hát a legmélyebb mélység az emberre nézve a saját szive, lelke, bensőséges világa. Ezen felül csak úgy vagyunk, mint a legyek, mint a vizipók, mint az elsurranó árnyak; és ha azt föl nem értjük, akkor nem is a mienk. Hogyha pedig nem a mienk, nem bir ránk nézve értékkel. Ami nem az enyém önmagam-

ban, az általam a másé sem lehet. Én csak akkor vagyok másnak valaki, ha magamnak vagyok az; ha önmagamban érték vagyok, tudok másnak is lenni valakije, akit megérez, akit megbecsül, akit megszeret. De valljuk csak be, hogy az embernek egyik legkellemetlenebb foglalkozása az önmagával való foglalkozás, tán azért is, mert igen nehéz, tán azért is, mert koncentrációt igényel és az embernek a koncentráció iránt kevés a természetes ösztöne. Az ember megalázkodik, mikor magával foglalkozik, keveset talál, ha igaz ember, keveset talál, aminek igazán örvendene. De hát nem volna-e az is tévedés, ha valaki azt mondaná: Ha ilyen keveset érek, önmagammal foglalkoznom nem érdemes. Ez nem igaz felfogás, mert végre is van-e valami fontosabb, értékesebb, mint az emberi lélek.

Ha az ember akar ruhát, amelybe öltözködjék, otthont, amelyben lakjék, ahol ne legyen idegen, hát már csak leginkább akarok otthon lenni itt belül, önmagamban, a magam világában. Hanem talán az kellemetlen, hogy az ember kevés haladást lát, de lát önmagában nagy hiányokat. Az ember azt gondolja, hogy foglalkozni ön-

magával nem fizeti ki magát — ilyen benyomásaim vannak — hogy az ember keveset ér és azért nincs is kedve foglalkozni önmagával. Ez éppen olyan, mintha valaki folyton csak skálázna, csak húzna bizonyos vonalakat az ecsettel; az ilyen iparkodás, az ilyen kikezdései a művészetnek nem nagyon biztatják az embert, hogy rajta, tovább, tovább...

Testvéreim, a lelkiismeret arra való, hogy az ember e részben is tagadja meg magát, menjen bele abba, ami nem nagyon kecsegtet, mélyedjen önmagába, fogja meg magát, tekintsen önmagába, szedje magát rendbe, emelkedjék, feszüljön, tisztuljon, hogy az Isten kegyelmének segitségével mégis csak tudjon jobb ember lenni ma, mint tegnap volt — különösen az exerciciumok végén — egy ember, aki cseng, nem mint a repedt harang, hanem, mint egy isteni kézből kikerült mű.

Azért a mai meditációban magunkba akarunk vonulni, akarjuk azt a kérdést felvetni: mi vagyok én, mit birok én, mivé kell válnom nekem? Itt mindnyájunknak lesz sok dolgunk. Külön-külön mindenkivel a neki valót csak legfeljebb megsejtetni lehet. Az ember elgondolja, hogy hordoz

magában egy világot, amely egészen másként van eligazitva, mint az a fizikai, mint az a politikai, gazdasági világ, amelybe bele van állítva. Nekem voltaképen itt belül más elveim vannak, mint kívül. Ezt nem értem az emberekre, hanem értem az élet forrásaira, értem a gazdasági fejlődésre, értem mindenféle más érdekekre is. A lelkemben én egy más világot konstruálok. Milyen világot? Egy Istent áhitozó, ideálokon csüggő, örök célokat kereső belső világot. Vannak igényeim — páratlanok, vannak föladataim, amelyektől szinte megijedek, vannak kötelességeim, amelyek egyenesen isteniek. Engem nem kisér egy fekete árnyék, hanem kisér egy fehér árnyék: az Isten kegyelme, az én nagy hivatásom; nem egy sötét végzet, amely ijeszt, hanem egy biztató nagy cél, amely vonz. Itt az ijat meg kell húzni — ne féljünk, nem reped meg, itt a húrt meg kell feszíteni — ne féljünk, nem pattan el. Ne féljünk, nem törpülünk el tőle, nem pusztulunk bele... Úgy indultam, mikor a lelkem munkálására gondolok, mint aki hitványságba megyek bele és az első lépésre azt veszem észre, hogy eszményi világba jutottam: annyi gyarlóság és annyi fölség,

annyi laposság és annyi magasság, annyi teher és annyi szárnyalás, annyi üresség és annyi igény. Ez vagyok én! Én nem egy vagyok, én kettő vagyok, én alacsonyság vagyok és magasság vagyok, én érzékiség vagyok és szellemiség, én ösztön vagyok és szabadság vagyok; én tisztátalanság vagyok, legalább is zürzavar és kristálytiszta átlátszóság.

Ez az, amit az apostol mond: két törvényt hordozunk magunkban, egyet a vérünkben, egyet a lelkünkben és ez a két törvény két világ. Két világnak vagyunk a lakói: egyik a végesség, másik a végtelenség és ez a két világ uralkodik bennem. Ha én már most jobban belemélyedek a lelkembe — és mert hiányokat látok, e miatt sok keserűségem van — azt mondom: milyen üres emberek vagyunk mi. Ugy-e sokszor a lelkünk gondolata, az ajkunk imája olyan, mint az üres garat, amely jár, de nincs benne gabona, nem ömlik liszt, az élet ereje. Az ember olyan, mint egy tibeti imádkozógép, amely lebeg a szélben. Ha az ember üres a hitben, ha a nagy gondolatok leperegnek róla, mint a borsó a falról, védekeznie kell önmaga ellen, a megszokottságnak érelmeszedésé-

től. Belefanyalodik, beletörődik az ember mindenbe. Én evvel a nagy ürességgel szemben fölébresztém magamban a vágyat és azt mondom: akarok reagálni mindenre, de nekem az ne legyen csak korom, amely piszkít, hanem legyen az bűvös muskátli, amely virít; én azt akarom, hogy ezek az érzelmek ne megszokott mozgáskényszerűség legyenek. De ez nagy kegyelem! Hát ne várjuk ezt mindig, hanem ambicionáljuk ezt mindig. Ha panaszkodunk, hogy sokszor únottak, laposak, érzéketlenek vagyunk, alázzuk meg magunkat, gondoljuk, hogy másképen ez szinte nem is lehet, viseljük ezt úgy, mint sötétséget, de nem úgy, mintha mi végleg bele akarnánk törődni, nem, mint akik megalkusznak.

Jár bennem sok mindenféle kellemetlen gondolat, jár sok mindenféle érzés, zavaró érzés, körülvesznek mindenféle kellemetlenségek, ezek mind nem erkölcsiségek; az erkölcs csak az akarat. Sehol sincs mélység, csak az akaratban. Úgy tudom az életemet, a gyengeségemet, ezt a sok amoralitást elviselni, ha eltüröm, mint keresztet, mint sarkantyút, amely belém vág és azt mondom: iparkodjál, buzgólkodjál, törekedjél, akard a jobbat!

Ne elégedetlenkedjenek magukkal arészben, ami a vérükben van, ami az idegeikben van, ami a körülményekben van, hanem elégedetlenkedjenek csakis azzal, ami az akaratukban van. Ha kegyeteknek jó, nemes, folyton kiigazodó, természetfeletti motivumokkal át járt akaratuk van, akkor az etikai öntudat emberei. Én ezt akarom magamban művelni. Tudom, hogy gyarló vagyok, de arra iparkodom, hogy ezt magamban kifogásoljam, hogy Isten, Krisztus mintázó legyek. Most ezzel természetesen érintettem azt, hogy mit birok hát én? Akarom először az anyaszentegyház tanításait elfogadni. Senki sem lehet egészen tiszta az Isten kegyelme nélkül — itt az erkölcsi tisztaságot értem az egész etikai törvény megtartásában — senki sem tarthatja meg egészen a törvényt az Isten különös kegyelme nélkül. Miért kell hát mindenhez az Isten kegyelme? Erről lehet sokat okoskodni, hanem a Szentirásnak egy mélységes, végtelen értelmű mondata is tájékoztat. Hogy az ember egészen jó nem lehet, csak az Isten segítségével, az embernek kell valami isteni, hogy egész legyen, hogy az ember magában csak ember, nem egész ember. Ez tán a bennünk

levő dualizmus miatt is van. Én ezt hittel átfogom. Kell hit hozzá! Én látom, hogy az emberek nem jók, hogy a legjobb emberben mennyi mindenféle bünös, keserves tapasztalat van. Istenem, egy emberéletet rajzolni hibák nélkül megkoncipiálni, ez a világ aureolája, ez egy óriási erkölcsi magaslat! Ehhez nem elég örökölni csak jó vért; ehhez nem csak műveltség kell, hanem kell nagy Istenkegyelem. Ez engem alázatossá tesz. Panaszkodol sokat: üres vagy, szétszedett vagy, lapos vagy? Testvér, akkor neked ösztönzés kell Istened, Urad, az örök források felé. Elhomályosodsz sokszor? A te eszményeid a rossz példában inficiálódnak, a divat, az öltözködés a legjobb körökben is, ez a nagy dekadencia lemángorol, mint hogyha jégeső vonul el virágzó cseresznyefák felett, az ágak is összevissza vannak törve, az ember ugy érzi: Istenem, mi segítsen rajtunk! Nem segít rajtunk a kultura, nem segit rajtunk az a jó természet sem, annak is vannak mindenféle eltolódásai, az is mindenféle benyomások alatt áll és elveszítjük azokat a finom, nemes vonásokat; nem segít rajtunk a haladás és a kultura, folyton kiverődik

az állat, azért kellenek alacsony ingerek. Ez nem az Isten szelleme! És aki ebben részt vesz, az ennek a nyomorult társadalomnak a megrontásán dolgozik és ezeknek az amúgy is szomorú viszonyoknak a lealacsonyitásán fárad és hord össze köveket, sirköveket. Mit birok tehát, hogyha ilyen korban élek, ha ilyen szellemi tépelődéseim, ilyen terheltségeim vannak. Édes testvéreim, milyen alázatos lesz az ember és azt mondja: édes Uram, a görögök bölcseséget kerestek, a zsidók — mint szent Pál mondja — csodajeleket, mi pedig, nekünk mi marad? A Fölfeszített, annak ereje, bölcsessége és áldása. Nekünk meg kell becsülnünk ezt a tiszta csermelyt, nekünk oda kell zarándokolnunk ezekhez a csodálatos, mélységes erőkhöz. Nekem ebbe a romlott és idegenszerű világba ezeket az erőket kell beállítanom. Senkise legyen olyan közel az Ur Jézushoz, mint én, az én édes Uram, tanítóm, mesterem, nevelőm, mindenemhez! Szükségem van környezetemben sokféle szociális munkára, de mindenek előtt az én Krisztusomra. Azt mélységesen át kell éreznem, hogy én hiszem, hogy az én Üdvözitőm él. Hinnem kell, hogy én az ő megváltottja va-

gyok; nekem szabadítóm van: Ő az. Meg vagyok váltva ő általa, mert nekem vele erőm van legyőzni önmagamat és legyőzni a világot. Meg vagyok váltva azzal, hogy a bűneimet levette a lelkemről; az Isten kegyelme ezt eszközölte bennem. Az az én erőm, hogy a leggyötrelmesebb viszonyokban is állok és hogy bennem a természetfeletti boldogságnak a kikezdései fakadnak, amivel majd a Szentlélek koszorúját fogom elnyerni.

Mindnyájunknak így kell éreznünk és ami evvel szemben van, azt le kell magunkról faragnunk, leolvasztanunk! Miben vagyok én bűnös, miben vagyok zavaros, miben lehetnek az Istennek és egy nemes lelkiismeretnek kifogásai, miben nem vagyok rendben az én Urammal, miben áldozok többet az emberi tekinteteknek, mint az Isten akaratának, többet a közvéleménynek, mint a lelkiismeret tudatának? Aki így adja oda magát az Istennek, az ugyan gyenge, gyarló ember lehet, de önmagában, Isten kegyelmében fejedelem, király, királyné. Ki ne akarna ilyen királyságot, belső lelki világot, kis mennyországot, amely egyrészt kicsi, mert nem végleges, de másrészt nem kicsi, mert többet ér,

mint az egész világ. Nem a tudományok mauzoleumai, a holt fogalmak raktárai, hanem az eleven, meleg, tiszta, átlátszó öntudat ér valamit. Az Isten is ezt akarja. Az Istennek az útja nem a megalázás útja. Neked kell alázatosnak lenned, nem arra nézve, ami téged megaláz, hanem abban, ami téged fölemel; kell alázatosnak lenned, mert gyarló vagy, ne félj, hogy mert megalázod magad, nem éred el a te megdicsőülésedet.

Mindig azt gondolom, az én belső lelki világom olyan, mint egy kis otthon tele napsugárral, termékenységgel, tele a távolnak távlataival, tele titokzatos kétségekkel. Az Isten lakik bennem, ha így érzek.

Azt akarja tőlem az Isten, hogy én egy jól rendezett, tisztalelkű, nemes, következetes, jellemes ember legyek. Ki ne akarna ilyen lenni? Kinek volna ez ellen kifogása? A vallás nem arra való, hogy az ember csupán imádkozzék, pörgesse az olvasót és higyje csak, amit az Uristen kinyilatkoztatott és mert ő mondja — ez is benn van a mi fejünkben — hanem a vallás arra való, hogy az emberben egy szellemi, lelki, hatalmas, a külvilággal lépést tartó szebb világ létesüljön. Nekem ez

kell! A hit világa a nagy gondolat, a hitnek utmutatásai azok a nagy stilusok, amelyek szerint belső lelki világom épül, a hitnek kinyilatkoztatásai az a ritmus, amely engem eltölt. Az Uristen ezt akarja, hogy ezen dolgozzam és mert akarja, hogy ebben ki ne fáradjak és — hogyha az ember már sok mindenféle tapasztalaton ment is át — újra meg újra a régi ősi kezdet szeretetével lásson hozzá. Az ilyen lélekben az Uristen lakik, az ilyen léleknek van megváltó Krisztusa, az ilyen léleknek van szentélye önmagában, amelyben az Isten lakik. «A seregek Ura, Istene, ki a magasban és a töredelmes, alázatos szivekben lakik». A magasságok Istene és a töredelmes alázatos lelkek Istene egy és ugyanaz.

Azért megérdemli a fáradságot nagyon is, hogy az ember foglalkozzék magával. Dolgozzunk magunkon és főleg arra fektessük a súlyt, mi van köztem és Isten között, ami választófal, rendetlenség. Hogy a rendetlenség csak külső: pl. családi állapot, gazdasági nehézségek, ezek nem választó-falak, hanem szenvedések, küzdelmes állapotok, de nem elszakadás. Nekem fő gondom, hogy köztem és Isten között

ne legyen semmi, ami amorális. Ha kérdezem magamtól: mi kifogása van az Istennek ellenem, erre azt feleljem: Ez a kifogása van; igen, de én feltétlenül meghajtom a fejemet, engedelmeskedem Neki; akár értem, akár nem, mindegy, de én teljesen rendezett lélek akarok lenni, az Isten gondolatai szerint. Akkor az a nagy Isten, aki a magasságban él és a töredelmes, alázatos szivben lakik, tanuskodik legbensőbb érzelmeimben, hogy megíettem az Ő akaratát.

IV.

Csütörtök este.

Amilyen szakadékok vannak az Alpesekben, amilyen örvények a tengerekben, éppen olyan mélységek, szakadékok vannak a szellemi, a lelki világban. Kicsi az ember szive, de az érzésnek: szomorúságnak és örömnek világa nagyon alkalmas arra, hogy azt fölhasogassa, fölszántsa: végzet, szenvedés, bűn.

Ha az ember a lelki élet mélységeit nézi, egy olyan fekete szakadék, olyan fekete örvény tátong szeme előtt, melyet a világ és az élet szerencsétlenségének lehetne nevezni: sok mindenféle baj, amitől nem lehet szabadulni, sok mindenféle fátumszerű végzet, csapás, tervek, keresztek, betegségek, csalódások, szenvedések, megrendülések. Az ember úgy érzi, mint hogyha valami vaslábú Istenség járna ebben a világban, valamiféle Istenség, amelynek nincs érzéke az emberi szenvedés és nyomorúság iránt. Ezt én sötét szinekkel is tudom magam elé állítani, mert hiszen

látom, hogy némely ember, főleg mostanában, hogy van agyonütve, lerombolva, letörve a csapások alatt. Mindnyájunknak jutott ebből, senki e részben kiváltságot nem igényelhet. Istenem, ezeket a szakadékokat be nem tömhetem, áthidalni az első percben vagy az első időkben nem sikerül, az ember szenved alatta. A szenvedés nem bűn, a szenvedés nem tökéletlenség, legalább nem etikai tökéletlenség. Ne vádoljuk magunkat soha azért, mert szomorúak vagyunk, mert depresszió alatt szenvedünk. Ne vádoljuk magunkat, hogy mi vagyunk oka a mi szenvedéseinknek — noha lehet az ember is oka — sokszor a legártatlanabb ember belejut ezekbe a Golgotákba és vinnie kell keresztjét fölségesen, krisztusi stilben, az Isten akarata szerint.

Én elsősorban ezekbe az örvényekbe nézek bele és miután tudom, hogy főleg a mai világban, ebben a kegyetlen korszakban, a szenvedéseknek és sötétségeknek ezen zónájában, milyen sok mindenféle sűrűsödik össze bennem, az emberi szívben, milyen sok mindenféle tépett lelkű ember ténfereg, árnyékszerűen suhan végig az életen, kell ebben valami eliga-

zodást keresnem, hogy egy jó embernek mi legyen a felfogása, érzelme, mi legyen az orientációja a szenvedéseknek ezen nagy feladataival szemben.

Akárkinek bármiféle baja legyen, az bárhonnan jön, akár a családban van a fészke, akár külső, gazdasági nehézségek: adósság, gond, nyomorúságok, vergődések, küzdelmek, az ember benne áll a bajban, úgy mint az éjszakában és menjen az úton, a becsület, a tisztesség útján akkor is, ha sötét van. Az országút, országút éjjel is, nemcsak nappal. Nekem a tisztesség, a becsület, legfőképpen a hit, a remény, a jellemesség, a következetesség; az erény útján akkor is kell járnom, ha sötét van. Sőt azt mondom: főleg a sötétben világítson nekem az út, a tisztességnek, az erénynek útja. Ha sötét van, nem disputálok az Istennel, én nem kételkedem; tűrök, szenvedek szent rezignációval. Nem értem fel az Isten gondolatait! Ki érti fel? Azért legyen békém, mert az Istent értem? Ha a békém ehhez van kötve, akkor békém nem lesz. Nekem nem azért van békém, mert az Istent értem, hanem mert a fejemet az érthetetlen isteni akarat alá is tudom hajtani.

«Milyen érthetetlenek a Te itéleteid és milyen kipuhatolhatatlanok a Te utaid» mondja a Szentirás. Nem megy bele a fejembe, hogy miért szenvedek ennyit, hogy miért koszorúz az Isten ilyen töviskoszorúval, hogy baj bajra, csapás csapásra ér engem. Nem értem azt! Kedves testvérem, hiszen a bajt nem érteni, a bajt elviselni kell és az erény itt ebben a csendes, nemes, bizó elviselésben van. Ne kívánjunk csodákat, kiváltságokat, legyünk oly alázatosak és igénytelenek, hogy azt mondjuk: ember vagyok, ami emberi, az érhet engem is!

Sohasem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy milyen fölséges példa az, melyet Dániel prófétánál olvasunk: amikor a három babiloni ifjút Nabukodonozor felszólítja, hogy a bálványt imádják, mert különben tüzesre fűtött kemencébe veti őket, azok nem azt mondják: ha az Istent imádjuk, már csak nem fogja megengedni, hogy a zsarnok kemencéjében égjünk! Ha van Isten, már csak nem engedheti, hogy az ártatlan szenvedjen! Hanem mit mondott a három ifjú? «Király, mi a te bálványodat nem imádhatjuk. Hogy az Isten mit tesz, az az ő dolga, hogy mit kell nekünk

tennünk, az a mi dolgunk. Dobj bele a kemencébe, de térdet a bálványnak nem hajtunk.»

Én nem követelhetem, hogy az Úristen engem minden bajtól megóvjon. Ő tegyen, ami neki tetszik! Nekem pedig kemencében kell égnem, zsarnok akaratát kell elviselnem, de ha elviselem hivő szívvel, akkor a poraiból phönixként örök dicsőségre emelkedik a lelkem. Megálltam a helyemet az emberi piedesztálon. Az emberi piedesztál a nagy hit és nagy bizalom. Nem sokat igényelni, de sokat elviselni, ebben van az igazi alázat. Az igazi alázat: bizó hittel, igénytelen szívvel menni az élet poros, keserves útjain. Igénytelenül, csodákat, jeleket nem várva és hiven kitartani a közönséges, dolgos, küzdő ember életútján. Legyünk ilyen alázatosak! Ezt az alázatot szereti az Isten, az ilyen lelkekbe szerelmes az Isten. De ha szerelmes, miért küldi a bajt rám? Hányszor hallom, ha pl. valaki nagybeteg, azt mondja: «hogyan engedheti ezt az Isten?» Hiszen az már magában fölséges győzelem, hogy az Isten olyan türelmet ad valakinek, hogy gyengeségében, betegségében legyőzi a világot és önmagát. Ez a

kegyelem Golgotás, ez a kegyelem ecetes, ez a kegyelem tövises, szúrós, döfő, mint a dárda, kegyetlen, mint a kereszt. Igaz, de mégis csak nagy dolog: tudni kitartani végig és nem kételkedni.

A nagy örvényt, a szerencsétlenségek, küzdelmek, az érthetetlen megpróbáltatások nagy örvényét másképen nem lehet áthidalni, csak ezzel az igénytelen, nemes, bízó, alázatos lelkülettel. Tegyük meg ezt, gyakoroljuk magunkat ebben! Maga Jézus mondja: «ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek». Nektek csodák kellenek! Ti nem hiszitek, hogy az Isten szeret, ha meg nem óv minden bajtól, ti nem hiszitek, hogy az Isten szeret, ha rátok szomorúságot, gyászt bocsát. Ti jeleket vártok. «Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek.» Ez a régi hitetlenség, de ez a régi kifogása az Úr Jézus alázatos lelkének is. Az alázatos, krisztusi lélek szereti az Istent abban a végzetben, amelyet Isten számára rendelt.

De hát van másféle mélység is, mely szintén a lélekben van, mely nem szerencsétlenség, szomorúság, hanem etikai nagy bajok. Először: bennem melyek volnának azok az etikai szakadékok, erkölcsi örvé-

nyek? Hát a legnagyobb erkölcsi örvény, ha az Istent elveszítem, lábaim alatt nincs talaj, felettem nincsenek vonzó erők, hogyha nem kapcsolódik az Istenbe az én életem; az én pályám bolygónak pályája a végtelen, sötét, abszolut hideg ürben, hogyha az Isten gravitációiból kisiklottam. Ez a mélység: a halálos bűn. Hogy ennek az erkölcsi mélységnek vannak azután repedései végig az egész pszichológián, végig az emberiség gazdasági, társadalmi életén, azt megint csak rémülettel és borzalommal látjuk. Én nem mondom, hogy zsarnok vagyok, uzsorás vagyok, hogy egy gazdasági kiszipolyozó vagyok, másnak a vérét vampirként szivom, de az önzés bennem is fészket vert. Én nem mondom, hogy a társadalmi osztályokat vérszegénnyé teszem, hogy a kenyerüket elveszem, hogy a levegőt, a napsugarat tőlük sajnálom, nem mondom, hogy ennek a nagy mocsárnak, amelyben nem ázalagok, hanem szegény emberek rothadnak, valamiképen bűnrészese vagyok, úgy cselekvő értelemben, de azt tudom, hogy ennek a nagy mocsárnak a levegőjét én is szivom és az infekcióban én is úszom. Ki szabadít meg engem e rendszertől, ki szabadít meg e társadalmi

állapotoktól. Mindenütt látom a bűnnek a fonalait. Mikor egy hatalmas cölöp rothad belül, ez a penészflóra kivirágzik benne, mindenféle hasadékaiba beleereszkedik. Így vagyunk mi mindnyájan! Érezzük a bűnnek erejét, az átkát, a bűnnek a veszedelmét, a bűnnek a rémületes infekcióját, gyilkoló hatalmát. Ennek az alapja az az örvény, hogy az ember az Istent elvesztette. Az Isten nélküli ember hol végzi, ki tudja! Egy társadalom, amely kadaver, folyton vészben van, az életerő csökken benne, senki sem tudhatja, hogy milyen alacsony fokig süllyed le és szakad le. Senki sem tudja!

Engem, aki ezt úgy megszivlelem és szemeim elé állítom, kell hogy átjárjon a bűnnek iszonya, utálata. Hogyha nem utálod a bűnt, akkor azt mondom: menj abba a posványba, ahol emberek születnek piszokban, ahol emberek nem mosakodnak hónapszámra, ahol az emberek tüdeje vész fészke, bacillus fészke, menj oda, ahol az emberiség rothad, ott tapasztald meg a bűnt. Te még egy illatszeres, de a bűnt magadban hordozó teremtmény vagy. Ott a bűn már mindent átjárt és a belső rossz külső megnyilatkozásaiban lép elénk.

Azért mondom én, hogyha ezeket az örvényeket megjárom, látom, hogy a bűn micsoda; látom, hogy az emberiség tönkre megy, mert bűnös. Azután visszafordítom magamra ezt a vádat: «Te szintén bűnös ember vagy». Véred szeretetével, a fajod szeretetével gyűlöld magadban a rosszat. Akkor leszel következetes. Ne úgy, csak valahogy, hanem egész energiáddal állj ellent a rossznak.

A Szentirás azt mondja, hogy a bűn olyan, mint a bélpoklosság. Hát a bélpoklosság utálatos, csúnya betegség! Te még nem vagy bélpoklos, de a társadalom már bélpoklos, azon már kiverődik a bűn. Utáld a bűnt! Szeresd az életedet, szeresd a tiszta véredet, szeresd az erős idegzetedet, örülj, hogy őseid tönkre nem tették azokat, örülj, hogy nem vagy inficiálva a rossztól, a méregtől, örülj, hogyha e borzalmas időkben nem szivódtál tele mint a szivacs piszokkal, szennyel, örülj, hogy ember vagy Krisztus gondolatai szerint. Örülj neki!

Néha elgondolom: lehet az Istennek öröme az emberben? Jaj Istenem, én nem teremtettem volna az embert... ezért, ezért! Vörösmartynak is volt egy gondo-

lata, amely ide vág. Egyik költeményében azt mondja:

«Ki teremtvén a világot, embert,
A félig Istent, félig állatot,
Elborzadott a zordon mű felett.»

Akarom magamban az erény szeretetével a bűn gyűlöletét szitani. Erre talán azt kérdezik Önök: kiknek beszél Ön? Gályaraboknak, a társadalom perditáinak, mindenféle szedett-vetett rongy népnek? Testvéreim; én beszélek embereknek, akik az Isten kegyelmét elveszítik, akik az Istentől el tudnak pártolni, akik halálos bűnbe tudnak esni. Ebben egy csepp nem igaz frazeologia sincsen. Ez mind igaz! Ha kegyetek tudni akarják, mi a bűn, nézzék meg a modern társadalmat, azt a rothadó nagy testet, azokat a társadalmi osztályokat, amelyek az emberiség bűneinek az áldozatai és prédái, akkor meg fogják érteni, hogy kell a bűnt önmagunkban gyűlölni. Hogyha a bűn gyűlöletét így felszitottam magamban és lángjánál a lelkemben tüzet fogott a szeretet, a szeretet az isteni kegyelem iránt, ambicionálom, hogy tiszta, nemesen érző ember legyek, ambicionálom, hogy tudva és készakarva semmi-

féle bűnbe ne menjek bele. Készakarva semmiféle bűnbe bele nem menni, készakarva mást meg nem botránkoztatni, másnak az érzékeit nem ingerelni, készakarva nem szerénytelennek, kihivónak, kacérnak lenni, készakarva semmit sem tenni, ami az emberben a bűnre vezető hajlamokat feljidézi. Testvéreim, hova tegyem azt a világot, amelynek ilyen a programmja? Ennek a helye csakis a mi szivünkben lehet! Itt körülöttünk nagyon kevés hely van! Legyen legalább a családban a szent erkölcsi tisztaságnak, az erkölcsi méltóságnak, ennek az igazi emberi szuverenitásnak helye. Legyen a mi ambiciónk, hogy mi nem terjesztjük a miazmákat, a mételyt; hogy mi senkit sem inficiálunk és desinficiáljuk a lelkünket a sok mindenféle rossz benyomástól.

Megyek vasárnap a szentmisére, mert nem akarok vétkezni. Igaz, hogy annak elmulasztása nem olyan bűn, amely az embert erkölcstelenné teszi, hanem ez egy pozitiv parancsnak a meg nem tartása, következőleg az Isten akaratának a megszegése. Nem akarok semmiféle bűnt, amely engem belül alacsonyabbá, kevesebbet érővé, rosszabbá tesz, vagyis erkölcsileg

degradál. Különben pedig én folyton hangsúlyozom, hogy a gondolat nem bűn, a hajlam nem bűn, az érzés nem bűn, hogy csak az akarat bűn, de ezzel az akarattal mintegy páncéllal veszem körül magamat. A zsoltár mondja: «A jóakarat pajzsával védelmez meg».

Nagyon jól tudjuk, hogy mindnyájan bűnös emberek vagyunk, egyiknek kevesebb, másiknak több van a rovásán. Ha valami ér: keserűség, hálátlanság, üldözés, nemtelen eljárás, veszteség, ajánljuk azt fel penitencia gyanánt és mondjuk: Uram Jézusom, én sok tekintetben erre rászorultam, ezt a bűneimért akarom elszenvedni. Milyen nemes, fölséges érzület ez! Annyiszor kérjük ezt a tisztító lelket! Uram, hints meg engem izsóppal és moss meg engem; Uram, fordítsd el a te arcodat az én bűneimtől! Apró kis önmegtagadások által jutunk el a lélek nagy tisztulásához. Ez folyamat, amely itt végbemegy a lélekben és az ember a végén látja, hogy mégis csak jobb, nemesebb ember lett. Legyen az élet nemcsak arra való, hogy az ember bepiszkolja magát, hanem, hogy belül tisztulási folyamatokat váltson ki. Ha az ember így megjárja az

életet, tisztul erkölcseiben, imádkozza föl magát, lendítsen magán, a küzdelmei által mélyebb meglátásra, a nagy lelki igények megérzése által, az erkölcsnek magasabb szeretete által.

Uram, add meg nekem ezt a nagy kegyelmet! Mi mindnyájan szakadékból, «de profundis» mélységekből kiáltunk hozzád! Te megigérted, hogy bennünk nemcsak a bűnösségnek a mélységei lesznek, hanem hogy mélységes békét fogsz a szivünkbe adni: «amilyen mély a tenger, olyan mély lesz a te békéd». Nézd ezt a hatalmas Dunát, olyan lesz a te békéd. Akár viskó, akár királyi palota mellett mégy el, mindenütt ezzel a hatalmas áramával az örökkévalóságnak, a mélységnek találkozol, békét hordasz önmagadban.

Az Úristen segítsen meg minket arra, hogy a szenvedéseknek mélysége mellett megálljunk; ne sokat kritizáljunk, türjünk, alázatban álljuk meg a helyünket, kiváltságokat és jeleket nem várva. Ugyancsak nézz bele a te bűnösségednek a mélységeibe és anélkül, hogy lelki egyensúlyodat elveszítenéd, szítsd fel magadban egyrészt a gyűlöletet a rossz, másrészt a szeretetet a jó iránt. Azután azzal a nagy vágy-

gyal, hogy az Úristen nem azért adja ezeket a beláírásokat, hogy minket eltaszítson, dolgozzunk azon, hogy az a mélységes, isteni béke, az Isten örvénylő békéje legyen velünk és biztasson bennünket abban a mélységes törekvésünkben, amelylyel magunkat nemesíteni és az Isten szeretetében végleg kitartani akarunk.

V.

Péntek délelőtt.

A lelkigyakorlatokkal isteni elemeket akarunk beállítani a mi földi, világias életünkbe, egy természetfeletti kultúrát akarunk a természet fölé. A kultúra abban áll, hogy a természetre ráolvasztja, ráfesti az emberi gondolatot, épen úgy mi is a mi természetünkre egy felsőbb formát akarunk varázsolni; a felsőbb formája az életnek: a krisztusi élet.

Mi dolgozunk ezen. Kegyetek tanúk arra, hogy mibe kerül az embernek különb emberré lenni; az ember bizonyos gyarlóságokat, a természetnek szolgaságát magával viszi, vonszolja és azok neki inkább kereszt és próbakő, de nem valami, amit legyőz egy folytonos munkában. Én abba a két szakadékba, örvénybe szeretnék még egyszer leereszkedni, amelyről tegnap említést tettem: a szenvedés és nyomoruság örvényébe, azután a bűnösség és romlottság örvényébe és szeretnék eligazítást kérni Krisztustól, hogy vezessen

ő engemet rá, miképen találom meg magamat fölségesen, győzelmesen, művésziesen az ő genialitása szerint, hogy ne legyek csak lenyomott, hanem legyek egy reagáló erő. Akkor azután tudom, hogy életet alakítottam Krisztus gondolatai szerint a magam tehetségéből, a kegyelem erejével.

Az első a mi nagy, folytonos problemánk, ebben a világban ütközőnk, hogy van érző szivünk és lelkünk, van pszichológiánk, amely keserves hatalmak között vívódik, vérzik és sokszor tönkremegy alatta. Ezen nem lehet változtatni. Azon változtatni akarni, hogy valaki szenvedjen, mire való? Ez álom volna, mámor volna, valami bódító szer volna, amit az ember be akar venni, hogy ne szenvedjen. Ha már annyira vagyunk, hogy narkotikum kell a szenvedés enyhítésére, az már az élet erőinek a tehetetlensége. Én nem akarom magamat narkotizálni, én nyilt fejjel, világos, meglátó szemmel, erőteljes érzéssel akarok a világba beleállni, a világ útjain járni, de azt igénylem, hogy fölényes lelkem és szellemem legyen. Krisztus is ezt akarja! Fölényes nem akkor lesz a lelkem, ha nem lesz bánatom, nem lesz kisértésem, ütközésem, ha nem kell szenvednem, ha

nem üldöznek engem az igazságért. Ez nem az igazi! Tapasztalatomból így definiálnám az alázatos életet: az alázatos élet kitartó, folyton az Istenbe kapcsolódó élet; tudom azt is, hogy én nem leszek ment a kisértéstől, útam nem vezet mindig paradicsomon át, hanem száraz sivatagon; tudom, hogy az emberek engem is kikezdenek, hogy nekem is kell szenvednem az igazságért. Azért én el nem sötétülök, le nem konyulok, a fejemet nem horgasztom le, sőt azt mondom: Istenem, aki vihart kerülni akar, az úgy látszik itt rossz helyen jár.

Krisztus azt akarja tehát tőlem, hogy én fölényesen álljak bele az életbe, hogy vigyek lelket bele. Kegyeteknek is ez kell, kegyeteknek is a sírba, az éjszakába lelket kell vinniök, a kisértésbe nem csak marcangoló tehetetlenséget, hanem a tehetetlenséget legyőző erőt kell beleállítaniok. Az én fölényes lelkületemet ez jellemzi: nekem el kell szenvednem, amit az Uristen reám mért, ami utamba kerül, bármi legyen az, pl. kisértés, kellemetlen érzés, szárazság, sötétség. Nekem azt úgy kell szenvednem, hogy az Irásnak szavát alkalmazzam, amely így szól: «kegyelem,

ha valaki Istenért türi a viszontagságokat, bűntelen szenvedvén». A fölényességnek az alfája a *bűntelen szenvedés.* Ha valaki bűnösen szenved, az rászolgált; ha valaki bűntelenül szenved, az fölényre kerül önmagában. Ha valaki lelkiismeretességből szenved, úgy értem ezt, hogy az Uristen kezéből veszem a szenvedést. Az Isten rosszat sohasem akar, de megengedi, hogy az erkölcsi faktorok erkölcstelenek legyenek, mert az az ő természetük, hogy azok is lehessenek. Lelkiismeretességből, Istenért szenvedem azt, amit rám ró, mondjuk: az életet, az élet sodrát, az embereket, a körülményeket. Mindegy! Erre a fölényességre nekünk szert kell tennünk.

Az Irás máshol azt mondja: «ha az igazságért szenvedtek, boldogok vagytok». Ki szenved az igazságért? Az igazságért mindenki szenved, aki bűntelenül szenved, mikor a helyét megállja. Az igazságért szenved mindenki, aki okot nem adott rá és mégis rosszat kap jó helyett, hálátlanságot hála helyett, édesség helyett keserűséget, szeretet helyett szeretetlenséget. Ez mind az igazságért való szenvedés. «Ha az igazságért szenvedtek, boldogok vagytok». Kegyelem, ha valaki lelkiisme-

retességből büntetlenül szenved. Ez új tengely, acélgerinc, új nézet. Hogy lehet ezt önmagunkban produkálni? A természetem a szemembe nevet, ha a tükörbe nézek, félek, hogy a szememből azt olvasom ki: hisz ez mind nem igaz, csinált dolog, látszat, önámítás! Igy volna, ha nem volna felettem egy szellemi világ, egy erkölcsi öntudat énbennem, ha nem volna egy eszményiség, amely rácáfol az alávalóságra, ha nem volnánk a Szentlélektől ihletve, mert ő tőlem is várja, hogy tanuságot tegyek mellette. Tegyetek tanuságot a jó mellett, érezzétek át, hogy ti küldetésben jártok, amikor büntetlenül, mégis emelt fővel és nem mérgezett lélekkel szenvedtek. Nekünk ebbe a Szentlélekbe kell kapcsolódnunk s a krisztusi példát kell követnünk. Ezt kérjük folyton, de folyton. Ez nem divat, nem nyomás, s ha erészben különválok, nem vagyok tömeg, hanem individuum, nem vagyok lenyomat, hanem egy belső, immanens elvekből kiinduló reakció.

Testvérem, hol volna a kultúra, ha a természet minket elnyomott volna, ha nem emeltünk volna gátat, hogy a tenger vize el ne mossa a mi házainkat és tönkre ne

tegye vetéseinket. Hiszen az egész kultúra rácáfol a természet maradiságára, alaktalanságára, nyerseségére. A nyers természet felett hatalom csakis a szellemben van. Én is így akarom tekinteni az életem veszteségeit, sebeit, kínjait, üldöztetéseit, így akarom ezeket a nyers adatokat formába önteni. Hála Istennek, hogy nemcsak filozóf vagyok, Plátót és Szokrateszt követem, de hogy nekem mintám van, eleven mintám: az Ur Jézus, aki azt mondja: «aki utánam akar jönni, az vegye fel keresztjét és kövessen engem» és tovább biztat: «aki követ engem, az nem jár sötétségben, hanem az élet világossága világít neki». Jaj de jó! Nem jár sötétségben! Az élet világossága, mi az? A kegyelmi tény a szellemben, az az élet világossága. Az egyensúly érzése a nagy zivatarban, a szellem reakciója a durva, brutális anyag és erőszak ellen. A szellem fölénye csupa világosság. Az ember csak a felsőbb világban lesz igazán emberré, csak kegyelem által lesz egész ember. Hitünk erre oktat, következőleg törjük, zúzzuk, finomítsuk, csiszoljuk, radirozzuk, tisztítsuk, nemesítsük magunkban a természetet, hogy kultúrává legyen itt ebben a terméstermészet-

ben, ebben a sokszor erőszakos, buta életben, a társadalmi vétségek közepette. Akarom ezt tenni Uram! Segíts meg engem! Én több ember leszek, ha így gondolkozom.

Szent Pál mondja: «vedd magadra a hitnek fegyverzetét», ez a te armaturád, alázd meg magadat és mondd: én ilyen terméstermészet, olyan természetes ember, aki folyton vajudik és küzködik, nem akarok lenni, én magamra öltöm a krisztusi formát. «Bizzatok bennem!» Vesd a te gondolataidat az Urra, bizzál abban, hogy az Isten megsegít téged, bizzál, hogyha így sarkantyúznak téged, az a jobb érzés és jobb ember föltámad benned és emancipálja magát sokszor könnyes szemmel, lealázott fővel, de diadalmasan. Emancipálom magamban a jobb és nemesebb embert; sokszor belevágja az élet az ő ösztönösségének karmait, hogy gyorsabban menjen, haladjon előre. Hát hiszen azt mindnyájan tudjuk, hogy aki így szenved, az a szenvedés által több ember lesz; és nincsen ember, főleg pedig nincsen igaz ember, aki ne szenvedne. Ez régi igazság! Tehát az én szellemi fölényem abban rejlik, hogy az Ur Jézus kegyelmével ebben

az örvényben ki akarok igazodni és el akarom a helyes irányt találni.

A másik örvény az erkölcsi romlás, a bűn és annak mindenféle szakadéka és repedése. Úgy látom, hogy az egész világ olyan, mint egy felület, amely össze-vissza van repedve és annak hasadékaiban tenyészik a bűn flórája. Én is átérzem, hogy bűnös ember vagyok. Csak az az igaz ember, aki érzi, hogy bűnös. Van-e ember, aki érzi, hogy nem bűnös, hogy ő olyan jó... Hát Isten adja, hogy így legyen, de én nem nagyon hiszek benne. Az igaz emberek bűnös emberek, az igaz emberek csetlenek-botlanak, az igaz emberek a büntelenségnek nagy programmját, ezt a szellemi, mennyei arisztokraciát kapták ajándékul. Én az én bűneimben nem akarok megmaradni és én az én bűnösségemben kislelkű nem akarok lenni. Én érzem, hogy gyenge vagyok, hogy szédülök és sok hurok környékez, tán némelyik már a nyakamon is van, de azt is tudom, hogy az Isten kegyelme egy óriási erő. Ezt a fölényességet akarom bűnösségembe és az én gyengeségeim tudatába beleállítani. Én fölényes leszek, ha a kegyelemben hiszek. A kegyelemben hiszek; hiszem, hogy az

Isten megsegít engem, hogyha jó akarok lenni. Hány embernek a panasza, hogy ő igazán nem veszi észre, hogy jobb lett és kegyetek között is vannak sokan, akik kételkedve kérdik: vajjon tavaly óta, a mai napig jobb lettem-e? Tudom, hogy ez mit jelent, hogy ennek mi az igazi magva. Az, hogy bizonyos gyengeségek, a természetnek bizonyos indulatossága, kisér folyton, folyton. Azután meg némely embernek az az élete, hogy reggel felhúzzák, mint az órát és estig lepereg az egész napszám, köznap, sok aszfaltszürkeséggel aláfestve és ez az a benyomást teszi, hogy lelki haladás nincs. Erre az én válaszom: Én megengedem, hogy ez így van, de testvérem, egyet akarok a figyelmedbe ajánlani: Neked a te akaratoddal kell értékeket az életedbe beleállítani, a természeted más, de az öntudatod jobban is megfoghatja Krisztust, jobban eltelhetik kegyelemmel, biztosabban érezheti magát az erkölcsi tengerek között. Ajánlom a kegyetek figyelmébe a pozitiv tartalmakat, a pozitiv értékeket, amelyeket nem a természet, a hajlam produkál, hanem az akarat, az öntudat. Ha az Istenben hiszek és azokat a sötétségeket úgy nézem, ha a

nagy veszedelmeket látom anélkül, hogy túlságosan féljek, ha a kötelességeim napszámába beleállok jó, nemes, tiszta szándékkal, ha nem is érzek semmiféle vigaszt, mégis tudom, hogy ez egy kegyelmes nap. Ha valakinek sok ilyen napja van, lesz neki tán kegyelmes éve is az Isten kegyelméből. Ezt a haladást okvetlenül kell sürgetni és rámutatni.

Én tehát az én bűnösségembe beleállítom a kegyelmet és ez az én fölényes érzetem és erőm. Hogy ez a kegyelem minél erősebb legyen bennem, teljes averzióval vagyok minden iránt, ami rossz. Olyan vagyok, mint a tékozló fiú, aki bejut atyjához. Nekem a béresekkel, sertésekkel már semmi dolgom. Nemcsak averziót akarok a rosszal szemben, hanem konverziót a jóval szemben. Én a gyónásban azért találok békét és biztatást, mert hiszek az Isten kegyelmében. Az én hitem megtisztít engem. Ha valaki azt mondja: Most elmondom szépen a bűneimet, tiszta szívből szánom és bánom, úgy ez kevésnek látszik. Ne abban higyj, hanem higyj a kegyelemben, te bánatoddal nem magadra építesz, hanem az Istenre. Mikor te fölfelé nyujtózkodol, nem abban bizol,

hogy az égig érsz, hanem, hogy valaki onnan felülről lehajlik hozzád és fölemel téged. Igy higyjünk, így tegyünk! Ezek nagy, fényes, hatalmas refraktorok, amelyek a mi sötétségeinkbe belevilágítanak. Hogyha ilyen érzelmeik lesznek, akkor okvetlenül a bizalmuk az Istenbe visszatér és főleg az a gyengéd, magát közel érző szeretet. Ha az ember csak nagyon természetesen gondolkozik és saját magára reflektál még akkor is, ha a bűnét elitéli, akkor olyan kemény lesz, hogy nem hajlik, hanem törik. De ha a kegyelemben biztok, megtaláljátok a szebb formát és az Istenhez való helyes viszonyt.

Ezek az élet fölényességére való kioktatásaim. Nekem a bűnön fölényes embernek kell lennem, ezzel a krisztusi kulturát viszem bele a lelkembe, ezzel vagyok csak keresztény, enélkül csak meg vagyok keresztelve. Miután pedig ezt a belső lelki világot kialakítottam magamban, akkor már bele vagyok írva a Krisztus szivébe, az örök élet könyvébe. Ez kell nekünk! Dolgozzunk ezen és az Isten megsegít, mert kedve tellik benne, ha van egy nemzedék, amely új nemzedéket akar nevelni Krisztus gondolatainak és kegyelmének erejével.

VI.

Péntek este.

Komolyba veszem a Szentirásnak azt a szavát: «Mindnyájunknak meg kell jelennünk egyszer Krisztus itélőszéke előtt», hogy bemutassuk magunkat, az ő kezének nyoma van-e rajtunk, az ő kegyelmének ereje kifejlődött-e bennünk, az ő hasonlósága észlelhető-e rajtunk. Be kell mutatnunk magunkat!

Testvéreim, minden ember az ő maga műve. Minden ember műve emberi élete és a mű itélő, biráló zsürije maga az Isten, az Úr Jézus Krisztus. Én az életemet mint napszámot nézem, életem terepét műhelynek szemlélem, az én eszméimet, amelyeket magamból veszek a gyakorlati élet feladataiban elveknek nézem és úgy élek és úgy érzek, úgy indulok ki mindenből, hogy nekem, lehetőleg, Krisztus jó emberévé kell lennem.

Fogják fel, mélyen tisztelt hölgyeim kegyetek is így az életet. Az életnek legnagyobb eredménye, hogy az ember meg-

nyugvásra, lelki egyensúlyra, lelki békére és valamiféle tökéletességre tett szert. Ez az emberi élet értelme és legnagyobb vívmánya. Istenem, hát inspirálj kérlek engem, add, hogy ez a szóbeszéd ne csak egyik fülön be és a másikon kimenjen, ne csak végigsurranjon a lelkemen, hanem szántson fel engem, hogy azt olyan komolyba vegyem, hogy én vagyok a világ értelme. Meg vagyok győződve, hogy kegyetek mindnyájan akarják az életük értelmét biztosítani, mindnyájan akarnak életüknek célt és értéket adni, hogy, egy szóval, krisztusibb emberek akarnak lenni.

Már most nagyon szeretném, ha ezeknek a lelkigyakorlatoknak, ennek a magukbavonulásnak megvolna az az eredménye: megfogják magukat biztos kézzel és eligazítják magukat biztos szemmel, fölemelik magukat egy magaslatra, egy magasabb szellemi, erkölcsi szintájra; akkor meg lesz elégedve bennünk a lélek, mely itt köztünk jár, mely minket beárnyékol, közelebb jutunk Krisztushoz, aki a mi eszményünk és főleg — ami a fődolog — magunkban mély lelki tartalmat tudunk teremteni. Én azt kérdezem, miután én több, jobb ember akarok lenni, mit kell

tennem önmagammal szemben? Hogy kell magamban azt a jó szellemet, több értéket, úriasabb tempót megteremtenem?

Az első: az embernek Jézus Krisztussal lelki, szellemi, értelmi, erkölcsi közösségben kell élnie. Amint már említettem: nekem congenialitás kell. Mi tartson engem magasabb szintájon, mivel oltsam be ezt a vad embert, az ösztönös embert, ezt a vackor embert. Mivel oltsunk? Úgy-e oltóág kell, ha nemesebb gyümölcsöt akarunk. Mivel oltsam be a lelkemet? Krisztussal oltom, a krisztusi gondolat egy-egy oltóág, a krisztusi érzelem egy-egy bimbó, amelyet mi a vasokba beleoltunk. A mi összes törekvéseink: Krisztus gondolataiba belehatolni, azokat magunkévá tenni, magunkat más fölséges, ragyogó perspektivákba állítani. Én azzal érzem magamat Krisztushoz közel, ha az ő gondolatait elfogadom. Ha azt panaszolod: én Krisztustól messze érzem magam, azt mondom: ne az érzést vedd csak, hanem azt, ami lelkeket kapcsol; ez az élet közössége, a gondolatok közössége, az érzések közössége, ez kapcsol össze lelkeket. Krisztussal egy leszel, hozzá közel leszel, ha a gondolatait veszed, ha azokat a mintákat

magadba beleszövöd. Az ember ezt legjobban úgy teszi meg, hogyha imádkozva gondolkozik. Én ezeket a meditációkat imádságoknak tartom, nem szónoklatoknak. Mit csinálok én, hogyha itt meditálok és kegyeteket is belevezetem ezekbe az elmélkedésekbe? Krisztus gondolatait beleszőjük saját magunkba, Krisztus érzelmeit akarjuk fölébreszteni saját szivünkben és ezt imádkozva tesszük. Sok a kifogás, hogy nem tudunk imádkozni! Melyik a jó ima? Ha kegyetek a templomba mennek és letérdelnek, gondolják át a lelkiállapotukat, milyen az most és hogy ezzel szemben milyen Krisztusnak lelkiállapota. Összehasonlítom ezt a két lelkiállapotot, kikorrigálom az egyiket a másikkal. A túlságosan önző, kislelkű érzelmeimnek alágyujtok más nagy krisztusi motivumokkal. Én imádkozom, ha így megfeszülök, ha így hasonulok, ha így tisztulok, ha magamat dorgálom, ha magamat kritizálom. Ez imádság, nemcsak az, hogy «Miatyánk» és «Üdvözlégy» és «Hiszekegy» és ima az imakönyvből. Az a lelki munka, az erős kinyújtózkodás, lelki áttüzesedés, kedélyi tisztulás, lecsapolása az érzékinek, az ösztönösnek, ez mind imádság! Aki nem tud

még elmélkedni, az nem tud imádkozni, aki önmagát nem tudja nemesíteni, korrigálni, megvizsgálni, a bűnt bánni, a jót megsiratni és azután vágyódni, az nem tud imádkozni. Próbáljanak így imádkozni. Az elmélkedő könyvek is erre vannak beállítva, adnak egy-két gondolatot, egy kis fonalat, amiből szövünk a magunk lelke számára ruhát. Ezt nagyon szükségesnek tartom és rendkívül ajánlom.

Hanem nem elég ez! Kegyetek azt fogják mondani: én gyarló, gyenge ember vagyok, én nem tudok akarni erősen; sokszor kiindulok, azután megint visszahanyatlom, gyenge az akaratom, kellene több erő, több kitartás. Hogyan neveljem magamban ezt az akaraterőt? Úgy neveld magadban, hogy okvetlenül tarts valami rendet, mert rend nélkül, fegyelem nélkül nincsen erő, az akaraterő is egyik eredménye a rendnek, az önfegyelemnek. Ha te szétszórt ember vagy, ha te fésületlen, borzas ember vagy, hogyha a te lelked szétesik, mint az oldott kéve, nem lehet benned erő. Hogyha valamiféle rendet tartasz: reggel imádkozol, este a lelkiismeretedet megvizsgálod, néhányszor napközben Istenhez emelkedel, többször kikorrigálod magadat,

csak tiszta, nemes szenvedélyeid vannak, ha folyton iparkodol és magadat az Úr Jézushoz közelebb hozod, akkor te összeszedett vagy, nem hullsz szét, a lelkednek formája van. A forma a rend. A rend a lélek formája. Forma nélkül, rend nélkül nincs akarat. Erő kell beléd, valamiféle órarend, valami lelki rend. Hogyha még azt is ki tudná valaki vasalni önmagából, hogy egy kis lelkiolvasmányt végezzen, tán délután, amikor fáradtan lepihen, csak 5—10 percre. Tudom, mindenütt más a házirend, meg a lelkeket egy kaptafára húzni nem lehet — mégis sürgetem a rendet! Szolgáld a rendet és a rend szolgál majd téged, a rend lesz az akaratod vastámasza. Természetesen, a hitben élve, rá kell mutatnom arra: akarsz erőt? járulj többször a szentségekhez. Itt is vannak sokan, akik csak egyszer gyónnak egy évben; de az az ember, aki éhezi és szomjuhozza az igazságot s szorosabbra akarja fűzni a Krisztussal való kapcsolatot, annak rá kell magát szánnia; többször megy ezekhez az eleven, fölséges forrásokhoz, hogy így mindig fölséges lelkülete legyen. Azután fontosak a kis, apró önmegtagadások, hogy az ember annak az ösztönös,

hiú, külsőséges, felületes természetnek ne engedjen, hanem azt mondja: én most felteszem magamban, hogy ebben vagy abban a dologban megtagadom magamat, nyesem, faragom magamat. Akkor te fölényes ember vagy, te egy adat vagy! Testvér! miért nem faragsz magadon? Láttál már sziklából szobrot vagy valami fadarabból bútort, amit nem faragtak? Faragj magadon! Az ember oly ösztönös, oly érdes, oly nyers, azt faragni kell. Mi a faragás? Az önmegtagadás, önfegyelmezés, önletörés. Ne fáradjunk el ebben! Ezt a jót cselekedjük meg magunkkal, hogy magunkból szebb, nemesebb tipust alkossunk.

A másik dolog, amit figyelmükbe akarok ajánlani: ahogy kiindultam abból a gondolatból, hogy az emberi élet egy mű, nemcsak adat, azt ki kell dolgozni; épp úgy, ahogy mondtam, hogy dolgozom magamon, ép úgy figyelmükbe kell ajánlanom, hogy kegyeteknek hivatásbeli elfoglaltságukba: hivatalba, háztartásbeli teendőkbe stb. szintén tartalmakat kell teremteniök, tartalmakat, amelyek belülről valók. Már most kik vagyunk, mi a mi dolgunk, mi a hivatásunk, hova állított a sorsunk, föl-le, jobbra-balra, az nekem egészen mindegy.

Testvérem, tudod mit akarok? Hogy te a te életed művésze légy és a te életmunkádból Isten kedve szerinti művet alkossál.

Hogyan alkotod te ezt meg? Először nagy kötelességtudás révén. Hogy az ember mit csinál — százszor hallottuk — egészen mindegy, hanem, hogy az ember hogyan csinálja, ez az isteni vagy ördögi, ez a természetes vagy kegyelmes stílus, hogy milyen lelket, milyen értelmet tud adni annak, ami gépiesség, mechanizmus. Mit tudok az én életembe állítani? Állíts erkölcsi tartalmakat. A tanítás, a háziasszonyi szerep stb. nem erkölcsi tartalom, mert mindezt valahogyan gépiesen is lehet végezni; lélekkel ezt csak úgy lehet végezni, hogyha erkölcsiséget állítunk bele. Az erkölcsiségnek alfája a kötelességtudás. Hogy mondja az Úr Jézus? «Azokban kell lennem, amik az Atyáméi», ez annyit jelent: én az Isten akaratát teljesítem az élet egész vonalán. Minden attól függ, hogy a külső formákba mit helyezek bele. Én azokban járok el, amik az én Atyáméi, én az Isten akaratát teljesítem itt és most, páratlan, isteni tartalmakat állítok bele ebbe a műhelybe. Mi mindnyájan hisszük, hogy az Isten akarata a tisztaság, a szentség, a

jóság, a jellem, a következetesség, az alázat, az engedelmesség, a megértés. A kegyetek élete tele van szórva isteni akaratral. Ahol az erkölcsiségnek egy szikrája csillog, ott van az Isten akarata. Tedd az Isten akaratát és páratlan ember vagy. Mikor az ember dolgozik, sok mindenféle természetes érzés, gondolat szövődik bele. Mi kell következőleg még belém a kötelességtudáson kívül? Jó szándék, nemes szándék, motivum. Motivum annyit jelent, mint indítás, indító erő. Mik az én indításaim?

Én mindenben, ami az én kötelességem, nemes, tiszta szándékkal akarok eljárni, főleg őrizkedem a hiúságtól. Hogyha ti csak azért tesztek valamit, hogy lássák az emberek, akkor a ti erényetek nem lesz különb a farizeusok erényénél, akik láttatni akarnak, nem lesz Isten előtt semminemű értéke. Mennyi a hiúság az emberben! Társzekérrel lehetne kihordani minden emberből a hiúságot. Nem azért teszek valamit, hogy az igazgató, a miniszter, a király lássa, azért teszem, hogy az Isten lássa. Ez óriási nagy erény! Ha kegyetek imádságos lelkű emberek lesznek, főleg arra törekesznek, hogy tiszta szán-

dékból, nemes motivumból induljanak ki, szeretetből Isten iránt. Ez a jegyes szeretete. Szeretet, amely beéri önmagával, amelynek nem kell elismerés, amelynek nem kell emberi tekintet, amely világfölényes. Ez a jegyes szeretete. Örüljünk annak, hogy mi ilyen raceból valók vagyunk, ennyi nemesség elfér a szivünkben annak ellenére, hogy gyenge emberek vagyunk, mégis a lelki finomságnak ezen éterszerű magaslatára emelkedhetünk. Örüljünk annak, hogy a mi lelkünknek ilyen igényei vannak. Nem az teszi, ami körülöttem van, az teszi, ami bennem van, annak én vagyok a mestere. Az Isten megsegít engem. Ez az élet művészete! Ne nézzétek ezt zsoltárköltészetnek, vegyétek ezt reális filozófiának, vegyétek krisztusi nagy hitnek és eszményi vallásnak.

Még egy szép gondolatot említek: Mikor az édesanya a kis csecsemő arcát mossa, inkább szeret, mint mos, inkább szeretet ez, mint mosás, jóllehet mos is, szeret is. Épen úgy mikor az embernek ilyen lelkülete van, inkább szeret, mint mos, inkább szeret, mint tanít. Több érdem és érték a szeretet, mint a mű, amelyet meg akarunk teremteni. Úgy-e ez

mind a mi igényünk, úgy-e az életünk nem lesz üres, hogyha ez lesz benne. Következőleg nekem ezt nagyon kell sürgetnem és azt mondanom: nézzétek, ti az élet művészetét tanuljátok,. ti akarjátok magatokat megreformálni, ti több emberek akartok lenni. Van-e valami közelebb fekvő, igényeitek szerint való, mint épen ez. Értsétek ezt meg, ez a keresztény tökéletesség. A felületesség között a keresztény tökéletesség. Ezt hozta le Jézus, a mennyországot hozta le, nem Rómába a praetoriumba, nem a szenátusba, hanem a közönséges élet aszfaltjára.

Édes Jézus, segíts meg engem, áldj meg engem! Hogy a lelkem ezt szomjazza, hogy ne érje be a közönséges élettel, a nyomorult megszokottsággal, a szürke köznapisággal. Akarjuk, dolgozzunk azon, hogy az életünk üres ne legyen, mi nem birjuk elviselni, hogy ütött-kopott napszámosai legyünk az Istennek, hanem fiai, vagy az Isten fiai vagy az ördög fiai leszünk. A nemes önzés okvetlenül érvényesülést sürget. Az Isten akarja, hogy tehetetlenek ne legyünk, hogy naplopók ne legyünk, hogy az isteni értékeket, tartalmakat szép nemes életben kiváltsuk.

Nekem nagy örömöm az, hogy tiszta a lelkem, értelmesen élek, át vagyok járva nemes motivumokkal. Ezzel eltávolítom magamtól az élet ürességét, hitványságát. Hiszen bennünket megszáll sokszor az élet üressége, hogy minek élni? Az ember küzd, dolgozik, szenved, elkopik... hát érdemes ezért élni? Élni csak a tiszta, nemes öntudatért érdemes.

Ne kételkedjenek, hanem éljenek Istennel. Senki sem kételkedik, aki Istennel él, senki sem kételkedik a lélekben, aki a lelket testtel el nem fojtja, senki sem kételkedik a törvény harmóniájában, aki a törvényt megtartja. Emelkedjünk fel Istenhez, mert az nekünk való nivó, ott megtaláljuk lelkünk egyensúlyát és békéjét. Az Isten áldása kisérjen minket. Mi ilyen tiszta, nemes motivumokkal akarunk dolgozni, ami rásegít, hogy megtaláljuk ennek az életnek jobb, nemesebb kritériumát, mely biztat és bátorít, hogy ez a kriterium a teljes örömben és boldogságban találja meg a kifejlését.

VII.

Szombat reggel.

Ezeknek a lelkigyakorlatoknak megkoronázására, saját lelkünknek megerősítésére akarunk jó szentáldozást végezni. Erre a szent áldozásra nekünk szükségünk van, mert mi imádkozunk egy közeli Istenhez; az Istennek nem szabad messze lenni, tőlünk távol, közel kell lennie. Csak az a vallásos lélek, amelynek közel van az Istene. Lélek, amely istentávolban van, amelynek Istene hideg, képzelem, csak fogalom, de akit át nem érez, akit meg nem tapasztal, aki a szivét megmelegíteni nem tudja, az értelmileg vallásos lehet, valóban erkölcsileg, érzelmileg, akaratbelileg, lelkileg mégse az. Az isteni Megváltó szándékait kell megértenünk, aki nekünk az Oltáriszentséget rendelte. Ugyan mit akarhat vele? Nézzétek, ezt akarta: nektek egy közeli Isten kell, a szivetekben legyen az Isten, nektek a ti életutatokon nem Jeruzsálemben kell az Isten, nem Mekkában, nem a Ganges mentén

kell egy szentély, hanem a saját szivetekbe kell egy élő, eleven Isten, aki titeket elvezet, bennetek lüktet, bennetek megnyilatkozik érzelmeitekben, gondolataitokban.

Azért a szent áldozáshoz úgy járulok, hogy az én Istenemet megfogjam, magamévá tegyem, magamba kebelezzem, magamban elraktározzam és megőrizzem. Ez az én kívánságom! Hogy ezt megtehessem, mély hittel akarok eltelni. Én nem okoskodom azon, hogyan lehet jelen Krisztus a kenyér szine alatt, hanem azt tudom, hogy van sok titok. A lelkem megakad a csillagos égen; a létnek titkán, a fakadó rügyön: a természet titkán, a gyermek szemén: az ember titkán, megakad az oltáron, az Oltáriszentségen: a hitnek titkán és én arra ébredek, hogy — Istenem! — mutass világot, amely ne lenne titok, amely teljesen nyitott könyv. Az élet könyv, de sok lápja le van pecsételve, a természet könyv, de sok titka mélység, bele nem hatolhatunk, még a te lényed is könyv, amelyben magad lapozgatsz, de hieroglifekkel vagy teleírva, nem birod kibetüzni. A hitnek is van ilyen titka, a szeretetnek is van ilyen titka, Krisztus mondta: «Ez az én testem... ez az

én vérem, ezt tegyétek az én emlékezetemre. Én a hitnek ebbe a szent szferájába behatolok és azt mondom: Uram, te így akartad, mert tellett tőled. Miért tellett tőled? Mert nagyon szerettél. Tellett tőled, mert birod, birod, mert szeretsz; te szerettél, azért maradtál velünk, úgy ahogy lehetett: mysteriumban.

Az Oltáriszentség iránt mindig mélységes tisztelettel kell lennünk. Az ember a tiszteletet magából mindig kivasalja. A templomban térdet hajt és az Oltáriszentséget imádja, ha az ember az utcán pappal találkozik, aki a szentséget viszi: mélyen meghajol vagy letérdel. A szeretet Istene elé jön azzal a szeretettel, amellyel ő közelít felénk.

Krisztus azért akarta az Oltáriszentséget, hogy magát adja. Aki szeret, az nem pénzt ad — azt is, — aki szeret, nemcsak jót ad — azt is, — de aki nagyon szeret, az magát adja, mert nincsen nagyobb adománya az embernek, mint ő maga. Az Oltáriszentségben mit akart az Isten? Magát adni. Azért mondja Pál apostol: «Gazdagok lettünk minden kegyelemben Ő általa». Krisztus által minden kegyelemben gazdagok lettünk. Hál' Istennek, hogy van

Krisztus, hogy van evangelium, hogy van egy az Olajfák hegyén elsötétülő és bizva imádkozó Krisztus, Üdvözítőnk, hogy van egy keresztre feszített türelmes áldozatunk, hál' Istennek! Tovább megyek! Hál' Istennek, hogy van Istenem, aki a lelkem szomját oltja, hogy van Istenem, aki magát adja! Tudjátok, ezáltal felébreszti bennem a bizalmat; mit ne adna, ha magát adja! Mi kell nekem? Sok mindenféle, de mindenek felett lélek kell nekem. Nekem kell valamiféle kiadásban folyton kitartás, hűség, magasztos érzés, ebbe a laposságba magasság, ebbe a mocsárba reakció, ebbe a nagy blazirtságba hűség. Neked lélek kell!

Ha így járulok az Oltáriszentség elé, szomjas az ajkam, olyan kiszáradt a belső világom, aki magát adja, az minden esetre mindent ad, amire szükségem van. Hogyha ő magát adja, nekem is kell adnom. Mit adjak? Hűséget, jellemességet, önmegtagadást, kitartást. Magamat adom, hogy ő adja magát nekem minél teljesebben.

Hogyha így Krisztus magát adja és én az áldozáshoz járulok, már csak észszerű, hogy az áldozásnak legyen rajtam foganatja, legyen rajtam kinyomata, látszata,

de ezalatt nemcsak a külsőséget értem, hanem az eredményességet. Nekem úgy kell járulnom az Oltáriszentséghez, hogy az bennem valóban kialakítsa azt a jobb embert; ezért járulok alázattal, bizalommal, szent örömmel, készséggel. A szivem nem egy darab kő, hanem omló hant, tele vággyal, tavaszi vággyal, hogy vegye magába a jó benyomásokat és jó indításokat, következőleg nekem kötelességem, nekem ambicióm, hogy jobb ember legyek a szent áldozás által, hogy én tanúja legyek annak, hogy Krisztus jelen van az Oltáriszentségben. Én tanú akarok lenni! Mivel is leszesz tanú, ha csak hiszel, ha csak vallasz? Nem, hanem ha meglátszik az életeden, hogy te isteni ember, krisztusi ember vagy, ha te akkor is tudsz becsületes lenni, mikor nehéz, ha akkor is tudsz adni, mikor nem kapsz, akkor is tudsz cselekedni, mikor szenvedsz, szóval igazán Krisztus lelke által élesztett egyéniség vagy.

«Te vagy az én tanúm, hogy én vagyok» mondja az Úr Jézus. «Én küldök lelket, ti lesztek tanúim». Hogyan? Hogy hirdettek — nem elég, hogy átéltek engem, hogy meglátszik az élteteken, hogy ti Istennel táplálkoztok, hogy az isteni kegye-

lem világossága bontja ki lelketek ügyeit — meglátszik rajtatok. Adja meg nekünk az Úr Jézus azt a nagy kegyelmet, hogy meglássák rajtunk, milyen házból valók vagyunk: az anyaszentegyházból; milyen a mi lelkünk? Krisztus lelke, az Isten fiának lelke. Lássák meg az életünkön, hogy mivel táplálkozunk, hogy a mi kenyerünk egészséges, angyali kenyér, hogy a mi italunk a szent kegyelem tiszta forrása, add meg ezt a kegyelmet! Tedd a fejünkre kezedet, fogd meg a lelkünket, bátoríts minket és mi megfogadjuk, hogy amennyire tőlünk telik, kitartók akarunk lenni, akkor is, ha nem érezzük, hogy közel vagy, mert a hűség akkor hűség, ha tud bizonyítani, nehézségeket leküzdeni, áldozatokat meghozni.

Az Istennek ez a szent kegyelme, az Eucharistiának ez az áldása legyen mirajtunk!

